

NEVÂL ES-SA'DÂVÎ'NİN *İMRA'E 'İNDE NUKTATI'S-SIFR* (SIFIR NOKTASINDA BİR KADIN) ADLI ROMANINDA YAPI VE TEMA

Yrd. Doç. Dr. Yusuf KÖŞELİ*

Öz

Neredeyse bütün eserlerinde cinsiyet ayrımcılığı, kadına yönelik şiddet, sömürü ve kadının mevcut toplumsal konumunu ele alan Nevâl es-Sa'dâvî, Mısır ve Arap dünyasının en önemli yazarlarından biri olmasının yanı sıra; henüz çocukluk döneminde hem kendi ailesinde hem de yakın çevresinde sık sık gözlemlediği kız ve erkek çocuklar arasındaki ayrımcılığın etkisiyle yirmili yaşlarından itibaren her platformda Arap kadınının haklarını ve kadın-erkek eşitliğini savunan önemli bir aktivist olarak da ön plana çıkmaktadır. es-Sa'dâvî bütün eserlerinde Mısır ve Arap dünyasında kadın olmanın zorluklarını gözler önüne serer ve kadının ikincil plana itilmesinin ve ezilmişliğinin ironik bir eleştirisini sunar.

Nevâl es-Sa'dâvî'nin 1975 yılında yayımladığı *İmra'e 'Inde Nuktati's-Sifr* adlı roman, kendisini koruma bahanesiyle bedenini ve parasını sömüren bir kadın tüccarını öldürdüğü için idama mahkum edilen bir fahişenin gerçek yaşam öyküsünü anlatır. Romana isim olan *Nukta Sifr* yani *sıfır noktası* es-Sa'dâvî'nin tanımıyla "en karanlık son" dur. Terim olarak, *sıfır çizgisi* anlamında kullanılan bu ifade, mecaz anlamda hem bir son hem de yeni bir başlangıcın ifadesi olarak düşünülebilir. Hayatı boyunca erkeklerin zulmü altında perişan bir hayat süren ve bu zulmün neticesinde sokaklara düşen bir fahişe olarak sıfır noktasında bulunan Firdevs, kendi yaşamının sınırına gelmiştir ancak onun hikayesi, aynı durumda olan ve ataerkinin zulmü altında ezilen diğer kadınlar için sıradışı bir başkaldırının sembolü olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Roman, Yapı, Feminizm, Kadın, Nevâl es-Sa'dâvî, Sıfır Noktası.

STRUCTURE AND THEMES IN THE NOVEL OF NAWAL EL SAADAWI'S *İMRA'E 'İNDE NUKTATI'S-SIFR* (WOMAN AT POINT ZERO)

Abstract

In almost all his works, dealing with gender discrimination, violence and abuse against women and the current social position of women, Nawal El Saadawi, one of the most important writers of Egypt and the Arab world as well as being, yet in her childhood, due to observing frequently the discrimination between girls and boys both in her family and in her immediate vicinity, come to the fore as a key activist since the twenties, advocating the rights of Arab women and the male-female equality in all platforms. El Saadawi reveals the difficulties of being woman in the Arab world, and the women being pushed to the secondary plan, and she provides an ironic critique of their oppressions.

Published by Nawal El Saadawi in 1975, *Woman At Point Zero* tells the real life story of a woman sentenced to death for killing the woman seller who assert to protect her but exploit her body and currency. The point zero, which was title of the novel, is the darkest end, in definition of El Saadawi. As used boundary line the meaning of the term, one can think both end and new beginning, metaphorically. Living a miserable life under the tyranny of men throughout his life, and as a result of this persecution, falling to the street as a prostitute who is in point zero, Firdaus is on the verge of his life; but, for other women in the same situation and patriarchy are suffering under the persecution, his story has become a symbol of an unusual rebellion.

Key Words: Novel, Structure, Feminism, Woman, Nawal el Saadawi, Point Zero.

Giriş

Roman Hakkında

Nevâl es-Sa'dâvî'nin¹ *İmra'e 'Inde Nuktati's-Sifr* adlı romanı, yaşanmış bir hayat hikayesini ele alan yarı kurgusal bir romandır. es-Sa'dâvî bu romanın temelini 1972 yılı sonunda, feminist bir araştırmacı ve romancı olmayı seçtiği için, Sağlık Bakanlığı tarafından Bakanlıktaki görevinden alınmasından sonra atıldığını; akıl hastanelerindeki ve hapisanelerdeki nevrozlu hastalarla ilgili bir araştırma yürütürken Kanatir Cezaevi'nde tanıdığı bir kadının etkisiyle yazdığını belirtir.

* Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, yusufkoseli@hotmail.com

¹ Yazarın kapsamlı biyografisi ve eserleri için bkz. Nawal el Saadawi, *Daughter of Isis*, Zed Books, London, 1999; Nawal el Saadawi & Sherif Hetata, *Walking Through Fire: A Life Of Nawal el Saadawi*, Zed Books, London, 2002.

Daha önce bir cezaevinin görünüşü ya da işleyişi hakkında bildiği, sadece izlediği filmlerde gördüğü ile sınırlıyken; Firdevs'le görüşme esnasında, cezaevi hakkında çok şey öğrenmiş ve serbestçe girip çıkmaya başlamıştır ancak yaklaşık sekiz yıl sonra Enver Sedat Hükümeti'nin yayımladığı bildiriyle tutuklanan 1035 kişi gibi o kapıdan bir tutuklu olarak girer.

Firdevs'in hikayesinden o kadar çok etkilenmiştir ki, cezaevinde kaldığı üç ay boyunca adam öldürmekten hüküm giyen diğer kadınları dikkatle inceler. Bazıları ona Firdevs'i anımsatsa da, hiç biri onun gibi değildir. es-Sa'dâvî'ye göre; onu diğer kadınlardan ayıran sadece görünüşü, tavırları ve konuşmaları değil, yaşamı toptan reddedişi ve ölüme meydan okuyuşudur.

Yaşamın Firdevs'i sürüklediği ve romana isim olan *sıfır noktası* es-Sa'dâvî'nin tanımıyla "en karanlık son" dur. Terim olarak, *sınır çizgisi* anlamında kullanılan bu ifade, mecaz anlamda hem bir son hem de yeni bir başlangıcın ifadesi olarak düşünülebilir. Sıfır noktasında olan Firdevs, kendi yaşamının sınırına gelmiştir ancak kendisinin durumuna düşen ya da zulüm altında ezilenler için yeni bir başlangıcın sembolü olarak düşünülebilir. Nitekim es-Sa'dâvî: "*Bütün zavallılığına ve umarsızlığına rağmen bu kadın benim gibi yaşamının son anlarına şahit olan herkese yaşama, sevmeye ve kendilerini gerçek özgürlük haklarından mahrum bırakan bütün güçlere karşı direnip bu güçleri yenme isteği ve azmi kazandırmıştır*" diyerek bu durumu dile getirir (es-Sa'dâvî, 1983: İntroduction).

Roman İngilizce tercümesinin önsözünde yazarın kendisinin de belirttiği gibi 1973 yılında Arapça olarak yazılmış ve Dâru'l-Âdâb Yayınları tarafından Beyrut'ta basılmıştır. 1983 yılında yazarın kocası Şerif Hetâta tarafından *Woman At Point Zero* adıyla İngilizce'ye tercüme edilen roman Zed Books yayınları tarafından Londra'da yayımlanmıştır. 1987 yılında Selma Demiröz tarafından Türkçe'ye de tercüme edilen roman, Metis Yayınları tarafından basılmıştır.

1. Romanın Teknik Yapısı

1.1. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Anlatma esasına bağlı edebi metinlerin temel unsurlarından biri ve belki de en önemlisi olan anlatıcı ve bakış açısı genel itibarıyla; "Ben" (kahraman anlatıcı ve bakış açısı), "O" (üçüncü tekil şahıs anlatıcı ve hâkim/tarımsal bakış açısı), Tanık/müşahit anlatıcı ve onun bakış açısı olmak üzere üç şekilde karşımıza çıkmaktadır (Tekin, 2002: 46-55; Aktaş,1991: 79-113).

"Bir anlatıcı açısından hikayede var olmanın en basit ve en kesin şekli, bu anlatıcının kendi hatıralarını anlatmak ve kendi günlüğünü yayımlama şeklindedir. Hikayeye malzeme teşkil edecek herşeyi tam olarak görebilmesi için kendisine merkezi bir yer sağlaması gerekir. Kişi-Obje (subject-object) zıtlığını -en azından teorik açıdan- gösterme imkanı verdiği sürece, dar, sübjektif ve şüpheli bir bakış açısı olduğu kadar imtiyazlı bir bakış tarzıdır: Kişi, anlatının objesi durumundadır... Kendi hayatı ile ilgili olarak, başlangıç noktasını ve varış noktasını önceden bilir. Yaptığı işin ipuçlarını ve sonuçlarını iyi bildiğinden, herşeyi bilen bir Tanrıyazar gibi, geneliere yoluna gidebilir, bir ahlak anlayışı çizebilir ve yargılarda bulunabilir" (Bourneur&Quellet, 1989: 80).

İmra'e 'Inde Nuktati's-Sıfır adlı roman, iki ayrı anlatıcı tarafından anlatılır. Üç bölümden oluşan romanın birinci bölümünde anlatıcı, çeşitli suçlardan hüküm giyen kadın mahkumlar hakkında bir araştırma yapmak için Kanatir Cezaevi'ne giden ve romanın başkişisi Firdevs'le görüşme imkanı bulana kadar geçen süreci anlatan kahraman anlatıcıdır. Ancak anlatıcı kahraman, Firdevs'le karşılaştıktan sonra kendi hayat hikayesini anlatmak üzere anlatma görevini Firdevs'e devreder.

İkinci bölümde anlatıcı, "ben anlatıcı" olarak romanın başkışisi Firdevs'tir. Firdevs idam edildikten sonra ise son izlenimlerini ve duygularını aktarmak üzere anlatma görevini tekrar birinci kahraman anlatıcı üstlenir ve sonuç mahiyetindeki oldukça kısa bir bölümle anlatma işini sona erdirir. Her iki anlatıcı da olaylara kahraman bakış açısıyla bakar; diğer bir deyişle gerek kahramanlar gerekse mekanlarla ilgili bilgileri sadece birebir şahit oldukları ve duyduklarıyla sınırlıdır.

Birinci ve üçüncü bölümdeki anlatıcının, romanın kahramanlarından biri olmasının yanı sıra romanın önsözünde yazarın ifade ettiği: "*Bu kitabı Kanatir Cezaevi'nde tanıdığım bir kadının etkisiyle yazdım*" ve romanın ilk cümlesi olan "*Gerçek bir kadının öyküsüdür bu. Onunla bir kaç yıl önce Kanatir Cezaevi'nde tanıştım*" ifadelerinde hareketle bizzat yazarın kendisi olduğu sonucuna varılabilir.

İkinci bölümde Firdevs: "*Bırak konuşayım, sözümü kesme. Seni dinleyecek zamanım yok*" diyerek anlatma görevini devralır ve hatırlayabildiği ilk çocukluk yıllarından itibaren idam cezasının infaz edilmesine kadar başından geçen olayları, kahraman bakış açısıyla anlatır.

1.2. Olay Örgüsü

Anlatma esasına bağlı edebi metinlerde en az anlatıcı ve bakış açısı kadar önemli olan bir diğer unsur vaka zinciridir. Zira vaka olmadan anlatıcının varlığı da gereksizdir. Bu açıdan vaka ya da vaka zinciri, bu tür metinlerde esas unsurdur denilebilir. "*Herhangi bir sebeple bir arada bulunan veya birbiriyle ilgilenmek mecburiyetinde kalan fertlerden en az ikisinin karşılıklı münasebetlerinin tezahürü*" (Aktaş, 1991: 48) şeklinde ifade edilen vaka, ister tek ister birbirine girişik birkaç vakadan oluşsun, neticede bir bütün olan metin halkasının "merkezi fonksiyonlu çekirdekleridir" (Aktaş, 1991: 51).

İmra'e 'Inde Nuktati's-Sıfr adlı roman, yazarı tarafından sadece rakamlarla gösterilen üç bölümden oluşur. Her bölüm kendi içerisinde bir neden-sonuç ilişkisiyle bağlantılıdır. Dolayısıyla biz de romanı, olay örgüsü ve kişilerin olay örgüsüne katılımına bağlı olarak üç bölüm halinde ele alabiliriz:

1.2.1. Bölüm 1 (1. Metin Halkası)

V1. Çeşitli suçlardan hüküm giymiş kadınlar üzerinde bir araştırma yapan kahraman anlatıcının, adam öldürmek suçundan idama mahkum edilen bir kadın mahkumun hikayesini duyması ve onunla görüşmek istemesi.

V2. Kadın mahkumun kahraman anlatıcıyla görüşmeyi reddetmesi.

V3. Bir kaç defa girişimde bulunan kahraman anlatıcı tam ümidini kesmişken, Firdevs'in kendisiyle görüşmeyi kabul ettiğini gardiyanın haber vermesi.

V4. Kahraman anlatıcının, Firdevs'le ilk karşılaşması ve hayat hikayesini onun ağzından dinlemesi.

1.2.2. Bölüm 2 (2. Metin Halkası)

Metin halkasının ikinci bölümünü oluşturan vaka halkasını, kişiler ve mekanların değişimine bağlı olarak sekiz birime ayırmak mümkündür:

Birim 1

V1. Firdevs'in çocukluğundan itibaren anne, baba ve amcasıyla yaşadıklarını anlatarak başlaması.

V2. Anne ve babası öldükte sonra Kahire'de yaşayan amcasının himayesine girmesi ve ilkokula başlaması

Birim 2

V1. Amcasının evlenmesi ve Firdevs'in yatılı olarak ortaokula gönderilmesi.

V2. İkbâl Hanım'ı tanınması ve anlam veremediği bir duyguyu ilk kez onda hissetmesi.

Birim 3

V1. Ortaokulu bitirdikten sonra yengesinin baskısı ve amcasının onayıyla kendisinden çok yaşlı olan Şeyh Mahmûd'la evlendirilmesi.

V2. Sürekli olarak kocasının şiddetine maruz kalması ve ondan kaçıp sokaklara sığınması.

V1. Kafede otururken kendisiyle ilgilenen Beyumi adında bir adamla tanışması.

V2. Beyumi'nin kendisine şiddet uygulaması ve erkeklere pazarlamasına bir süre katlandıktan sonra tekrar kaçıp sokaklara sığınması.

Birim 5

V1. Şerife'yle tanışması.

V2. Şerife'nin evindeyken gözü açılan ve hayatın çarpıklıklarını iyice öğrenen Firdevs'in tekrar sokaklara kaçması.

Birim 6

V1. Muhtelif erkeklere birlikte olması ve bedeni karşılığında ilk kez bir adamın kendisine para vermesi neticesinde paranın gücünü fark etmesi.

V2. Kazandığı paralar ve gün geçtikçe artan şöhreti sayesinde "üst sınıf" bir hayata kavuşması ve bir dostunun "sen saygın bir kadın değilsin" sözü üzerine namuslu bir hayat yaşamaya karar vermesi.

Birim 7

V1. Bir şirkette sekreter olarak işe başlaması ve hayatında ilk kez aşkı tanıması.

V2. Aşık olduğu adam tarafından terk edildikten sonra tekrar sokaklara dönmesi.

Birim 8

V1. Kısa sürede büyük bir üne ve paraya kavuşması.

• Marzuk adlı bir kadın satıcısının, onu kormak bahanesiyle bedeninden ve parasından pay almak için baskıları artınca Marzuk'u bıçaklayarak öldürmesi.

V2. Cinayetten sonra sokaklarda dolaşırken bir Arap prensin onu evine götürmesi ve bedeni karşılığında verdiği büyük meblağı prensin gözleri önünde paramparça ederek "güç"e meydan okuması.

V3. Firdevs'in tutuklanması ve idama mahkum edilmesi.

V4. Hikayesini anlattıktan sonra Firdevs'in hücrelerinden alınıp idam edilmesi.

1.2.3. Bölüm 3 (3.Metin Halkası)

V1. Kahraman anlatıcının, hikayesini dinlediği Firdevs'e acımak yerine onu çok güçlü addederek yüceltmesi.

Romanı, **KORA** (Korkmaz, 2005:160) şemasında değerler açısından şöyle göstermek mümkündür:

	ÜLKÜDEĞER (Tematik Güç)	KARŞIT DEĞER (Karşıt Güç)
KİŞİ	Psikiyatrist, Firdevs,	Amca, Yenge, Şeyh Mahmud, Beyumi, Marzuk, Kamusal Güç, Ataerkil Güç,
KAVRAM	Güç, Saygınlık, Cinsel Haz, Tercih Hakkı, Özgürlük, Aşk,	Çaresizlik, Saplantılar, Esaret, Şiddet, İhanet,
SİMGE	Kahire, Sokaklar, Göz, Para, Kitap,	Köy, Korku, Kir, Cehalet, Günah, Ev,

1.3. Kisiler

Romandaki kişiler birçok farklı sınıflandırma yapılarak analiz edilebilir. Roman kişilerini "tip" ve "karakter" (Kaplan, 1985: 7) olarak sınıflandırabilmenin yanı sıra "yalınkat" veya "yuvarlak" (Forster, 1982: 108) kahramanlar olarak sınıflandırmak da mümkündür. Aynı zamanda vakadaki durum ve ağırlıklarına göre kişileri; asıl kahraman veya birinci dereceden kahraman, norm veya yardımcı kahraman, hasım ya da kart kahraman, obje/fon/dekoratif unsur olarak kullanılan kahraman (Aktaş, 1991: 153-158) olarak sınıflandıranlar da vardır. Biz bu romanda kişileri, başkahraman, norm karakter, kart karakter ve fon karakter olarak sınıflandıracğız ancak bu sınıflandırmayı roman kişilerinin fazla oluşu yüzünden ilkönce kadın kahramanlar ve erkek kahramanlar olmak üzere iki gruba ayırmak suretiyle yapacağız:

1.3.1. Kadın Kahramanlar

1.3.1.1. Firdevs:

Anlatıda “yapıyı oluşturan bütün unsurların merkezi” konumunda bulunan kişiye başkişi veya daha yaygın bir nitelemeyle asıl kahraman “protagonist” denir. Başkişi, “Romanda en ilgi çekici soruların ortaya atılmasına hizmet eden araçlardır; bütün romanda ifade edilen ahlak felsefesinin somutlaştırılmasına hizmet ederler” (Stevick, 2004: 138, 173).

Kendi bakış açısından ve kendi anlatımıyla naklettiği hayat hikayesindeki olayların her anında bire bir bulunan Firdevs, romanın birinci dereceden kahramanıdır. Küçük bir köyde ailesiyle birlikte yokluk içinde bir hayat süren, anne ve babasını kaybettikten sonra on dokuz yaşına kadar amcasının himayesinde kalan Firdevs, zorla evlendirildiği kocasının zulmünden kaçıp sokaklara sığınan ve neticede de kötü yola düşen bir fahişedir.

Hayatı boyunca farklı duygular arasında gelgitler yaşayan Firdevs, kendisini erkeklere pazarlayan Şerife'nin evinden kaçana kadar aslında yaşamdan ne beklediğinin ve hangi hedefe doğru gittiğinin pek farkında değildir. Ortaokul yıllarında başarılı bir öğrenciyken hevesle sarıldığı kitaplar ona belli belirsiz bir yol çizmiştir ancak Firdevs'in hangi yolu izleyeceğine karar verene kendisi değil hep başkaları olmuştur. Şerife'nin, kendisine sürekli: "Sen güzel ve kültürlü bir kadınsın, senin değerini başkalarının belirlemesine izin verme" kabilinden telkinleri sayesinde kitap ve bilgiyle ulaşamadığı saygınlığı bedeniyle elde etmeye karar vermiştir. Bir ara asıl saygınlığın namuslu bir hayat yaşayarak elde edileceğine inanıp bir şirkette sekreter olarak çalışmaya başlamış ve bir pansiyonda tuvaleti bile müşterek olan bir oda kiralayarak zor koşullar altında yaşamıştır. Koşullar ne kadar zor olursa olsun Firdevs, şirkette çalıştığı üç yıl boyunca patronu ve amirleri de dahil hiç bir erkeğin kendisine yaklaşmasına izin vermemiş, şirketteki memurlardan İbrahim'e aşık olup İbrahim'in ihanetine uğradıktan sonra tekrar sokaklara dönmüştür.

Gözü artık iyice açılmış olan Firdevs, hiç olmayacak yüksek fiyatlar istese de kendisine hayır diyemeyecek erkekler tarafından kuşatılmıştır ve kısa sürede en çok aranan fahişelerden biri haline gelmiştir. Kendi tabiriyle "başarılı bir fahişedir" ve ülkenin çok önemli şahsiyetleri, kendisiyle birlikte olmak için her şeyi gözden çıkarmaya hazırdır.

Herşey yolunda giderken, kendisini sahiplenmeye çalışan bir kadın tüccarını öldüren Firdevs, tutuklanıp idama mahkum edilir. Hayat hikayesini kahraman anlatıcıya anlattıktan bir süre sonra da cezası infaz edilir. Yazar anlatıcının, Firdevs'i özetlediği "gerçek bir kadın" ifadesi onun her şeye, herkese karşı tek başına verdiği mücadeleden, neticesi ölüm olsa bile, "başı dik" olarak ayrılması yüzündendir.

1.3.1.2. Yazar/Kahraman Anlatıcı:

Norm karakterler, ‘eserin özünü genişletmek, desteklemek ve güçlendirmek’ için kullanılırlar. Yazar, zaman zaman bu kişilere sözünü emanet eder ve onları kendi adına romanda konuşturur. “Norm karakterler, eserin başkişisinin sahip olması gereken

nitelikleriyle, yazarın tercihini ifade edebilir. Bazen derinlemesine anladığı gerçekleri yansıtarak, bazen de sağduyunun ve akli başında gerçeğin sözcüsü olarak roman başkışisinin moral körlüğünü ve hatalarını aydınlığa çıkarabilir” (Stevick, 2004: 179).

Firdevs'in hayat hikayesini öğrendikten sonra, onun hayatındaki olaylar üzerinde hiç bir etkisi olmasa da, baş kişinin tarafında olup onu destekleyen tek kişi olan yazar/kahraman anlatıcı bir norm karakterdir. Çeşitli suçlardan tutuklu ya da hüküm giymiş bir grup kadın mahkumun kişilik yapıları üzerine bir araştırma yürüten yazar/kahraman anlatıcı, cezaevi doktorundan, adam öldürmekten dolayı idama mahkum edilen bir kadın mahkum bulunduğunu ama bu kadının diğer kadın katillere hiç benzemediğini duyar ve büyük bir merakla bu kadın mahkumla görüşmek ister. Ancak Firdevs, hiç kimseyle görüşmeyi kabul etmemektedir. Yazar/kahraman anlatıcı birkaç kez şansını dener ancak sonuç alamaz. Tam ümidini kesmek üzereyken Firdevs'in kendisiyle görüşeceği haberini alır ve heyecanla Firdevs'in kaldığı tek kişilik koğuşa gider.

Yazar anlatıcı zaman zaman onunla görüşmekte neden bu kadar ısrar ettiğini sorgulasa da bunun cevabını bulamaz. Hatta bir ara kendine kızmış ve "Kim bu Firdevs? Topu topu bir..." diyecek olmuştur ancak onunla karşılaşınca ne kadar yanıldığını anlamıştır. Firdevs'in davranışı, duruşu ve ses tonunun bir anda kendisini etki altına almasına hayret etmiş ve o andaki bu etkinin nedenini dikkatle gözlemlemeye çalışmıştır. Nitekim onun hayat hikayesini başından sonuna kadar dinleyip, infaz edilmek üzere hücreden alınıp götürülmesini üzüntüyle izledikten sonra kararını vermiştir: "Firdevs hem kendisinden hem de birçok hencinsinden çok daha cesur bir kadındır."

1.3.1.3. Şerife:

Firdevs'in hayatında önemli bir yeri olan Şerife Salah ed-Deynî, ağına düşürdüğü kadınları pazarlayan bir muhabbet tellalidir. Firdevs'i bir gece sokakta tek başına oturuken görür ve avı hakkında her şeyi bilen bir avcı ustalığıyla ona yaklaşır. Kısa bir sohbetten sonra Firdevs'i alıp evine götürür. Firdevs'e karşı oldukça nazik ve şefkatlidir. Henüz çok genç ve tecrübesiz olan Firdevs'in neler yaşadığını ve ne kadar çok acı çektiğini öğrenince daha fazla acır ev bir ayndan da onu hayatın zorluklarıyla baş edebilecek şekilde yetiştirmeye çalışır. Her ne kadar Firdevs'i sömürüp onun sırtından para kazanmak için bunları yapıyor olsa da Firdevs'in yaşantısının yeni bir boyut kazanmasında Şerife'nin rolü çok önemlidir. Firdevs, Şerife'nin kendisi ve hayatı üzerindeki etkisini şu ifadelerle dile getirir:

"Şerife'nin ellerinde toy bir çirak olmuştum. O benim gözlerimi hayata, beleğimdeki çakılı kalmış geçmişimdeki, çocukluğumdaki olaylara açtı. Gizli kalmış anılarımı, yüzümle bedenimin bilinmedik yerlerini ortaya çıkardı; onların farkında olmamı ve ilk kez "ben"i görmemi sağladı" (s. 66).

Firdevs'in, bir nevi yaşam koçu olan Şerife'nin evinden kaçmasında sonra Şerife'nin romandaki görevi sona erer ve bir daha roman boyunca onun hakkında bilgi verilmez.

1.3.1.4. Yenge:

Romanın fon karakterlerinden biri olan yenge temsili Firdevs'in hikayesinde çok az bir yer işgal etse de etkisi çok uzun süren bir kabus gibidir. Amcasının, hocalarından birinin kızı olan ve mecburiyetten dolayı evlenmek zorunda kaldığı yengeye karşı Firdevs'in ilk öfkesi, amcasıyla birlikte huzurlu bir hayat sürerken aniden ortaya çıkıp her şeyi alt üst etmesi yüzündendir. Firdevs muhtemelen onu amcasını elinden alan ve huzurunu kaçıran bir rakip olarak görmektedir. Yenge daha eve gelir gelmez fazlalık olarak düşündüğü Firdevs'i önce yatılı okula göndermek daha sonra da altmış yaşından büyük dul amcasıyla evlendirmek suretiyle onu başından atmaya çalışır. Firdevs'in evliliği konusunda kocasına o kadar baskı yapar ki amca elinde büyümüş olan Firdevs'in altmış yaşından daha büyük bir adamları

evlenmesine zoraki razı olur. Şeyh Mahmud'la mecburen evlenen Firdevs'in, yengeye karşı ilk öfkesi artık nefrete dönüşmüştür. Firdevs'in onu tasvir ederken sarf ettiği: *"kısa boylu, şıman, beyaz tenli bir kadındı. Yürüken hantal bedeni, semiz bir ördek gibi paytak paytak salınırdı. Sesinin yumuşaklığı sakinliğinden değil, zalimliğinden kaynaklanıyordu. Gözleri iriydi ama ferî kaçmış, geriye karanlık, mahmur bir kayıtsızlıktan başka bir şey kalmamıştı"* (s. 33) ifadeler hem ona karşı hissettiği ilk öfkenin hem de daha sonraki nefretin sessiz çığlıklarıdır denilebilir.

1.3.1.5. Anne/İkbal Hanım:

Firdevs'in çoğunlukla zalim bir kadın olarak hatırladığı anne, her şeye rağmen *"simsiyah iki yuvarlak"tan yansıyan şefkat ve merhamet parıltıları*yla önemli bir figürdür. Firdevs annesini çok küçük yaşta kaybetmiştir. Gerçek annesinin öldüğünü ise uzun süre sonra, anne olarak bildiği kadının *"sanki hiç ışık değmemiş gibi bakan"* gözlerine dikkatlice bakınca anlamıştır. Çünkü bu gözler *"tam düşecekken kendisini tutup kaldıran", "içlerinde güneş ya da ay ışığı oynayıyormuş gibi, baktığı zaman akın daha ak, karanın daha kara olduğu, kapkara iki yuvarlağı çevreleyen apak halkalar"* (s. 28) değildir.

Firdevs'in hayatında anne, "göz" figürüyle özdeşleşmiştir. Aynı özdeşleştirme ortaokul yıllarında öğretmeni olan İkbal Hanım'da da yankısını bulur. İkisinin ortak özelliği *"simsiyah iki yuvarlak ve apak halkalar"*dir. İkbal Hanım, Firdevs'in, annesinin yerine koymaya çalıştığı tek kişi olmakla birlikte, okul arkadaşlarının adına "aşk" dedikleri çok farklı bir duyguyla da özdeşleştiği bir karakterdir.

1.3.1.6. Vefaya/Fethiye:

Her iki karakter de bir süre kahraman anlatıcının yanında bulunmuş olsa da onun yaşamında çok fazla etkileri olmayan fon karakterlerdir. Vefaya ortaokul yıllarında en samimi olduğu tek sırdaşıdır. Firdevs'e sürekli aşktan bahsederek adeta onun yüreğine aşk tohumları atıp filizlenmesi için sürekli aşk muhabbetleriyle sulayan bir bahçıvan gibidir. Fethiye ise şirkette bir süre birlikte çalıştığı bir memur arkadaşısıdır. Yıllar önce Firdevs'in kalbine aşk tohumları atan Vefaya'nın tamamlayıcısı gibidir. Hatta her ikisinin de ayrı zamanlarda ve mekanlarda Firdevs'le aralarında geçen diyalog birbirinin tıpatıp aynısıdır: Vefaya ile aralarında geçen diyalog şu şekildedir:

"- Firdevs, sen İkbal Hanım'a aşık mısın?

- Asla, Vefaya.

- Öyleyse neden her akşam ondan bahsediyorsun?

- Ben mi? Hiç de değil, sen her şeyi abartırsın zaten, Vefaya...

- İkbal Hanım harika bir öğretmen...

- Evet.. Ama o kadın. Ben bir akdına nasıl aşık olabilirim" (s. 42).

Fethiye ile aralarında da şu diyalog geçmektedir:

"- Firdevs, sen İbrahim'e aşık mısın?

- Yo, nerden çıkardın?

- O zaman neden onun adı geçtiğinde hep titriyorsun?

- Ben mi? Asla titremiyorum, sen hep abartırsın zaten Fethiye.

- İbrahim iyi bir insan ve devrimci.

- Biliyorum. Ama ben küçük bir memurdan başka bir şey değilim. İbrahim benim gibi bir zavallıya neden aşık olsun." (s. 93)

1.3.1.7. Hele:

Firdevs'in henüz konuşmayı bile tam olarak sökmemiş küçük kuzenidir. Romanın fon karakterlerinden biri olan Hele, Firdevs'le oyunlar oynayan, eğlenen ve onunla riyasız bir ilişkisi olan tek kişidir. Firdevs, Şeyh Mahmud'la evlenmemek için gizlice evden kaçarken

kapının ağzında, gitmemesi için elini, eteğini çekiştirip, henüz adını tam telaffuz edemediği için "Devs! Devs!" diyerek ağlar. Hele'nin, fon karakter olmasına rağmen romandaki önemi, Firdevs'in onu, gitmemesi için amcasının bacağına yapışıp ağlayan kendi çocukluğuyla özdeşleştirmesinden kaynaklanmaktadır.

1.3.1.8. Sadiye:

Firdevs'in amcasının evinde hizmetçi olan Sadiye, romanın diğer bir fon karakteridir. Yengesi tarafından Firdevs'in sürekli olarak kıyaslandığı kişidir. Firdevs'in onunla tek ilişkisi, soğuk bir kış gecesi yerde yatmasına gönlü el vermeyip yatağına çağırması ve üşümek için sarılıp birlikte uyumalarıdır. Ancak yenge odaya girip durumu görünce her ikisini de dövmüştür.

1.3.2. Erkek Kahramanlar

1.3.2.1. Amca:

Firdevs'in hayatında en önemli kişilerden biri olan amca aynı zamanda onun hayatındaki en karmaşık figürdür. Öyle ki Firdevs, amcasına karşı hissettiği şeyin tam olarak ne olduğunu yıllar sonra Şerife'den öğrendiği "hayat dersleri" esansında fark eder: "*Aslında amcasını hiç sevmemiştir*" (s. 66).

el-Ezher'de okuduğu için Kahire'de yaşayan ve sadece tatillerde köye gelen amca ilk çocukluk yıllarında Firdevs'in tek idolüdür. Firdevs onun köydeki perişan hayattan uzakta, şehirde dilediği gibi yaşadığı özgür ve çağdaş bir yaşantısı olduğunu düşünmektedir. Saygın bir okulda saygın insanlarla birlikte okuyor olması bile tek başına her şeyden daha önemlidir. Tatillerde köye geldiği zaman Firdevs'le yalnız kaldığı her fırsatta okuduğu kitabın altından elini uzatarak Firdevs'in bacaklarında dolaştırırsa bile o, Firdevs için anne ve babasından bile daha çok sevdiği bir kişidir. Öyle ki, tatil bitip amcası kahire'ye döneceği zaman tren istasyonunda bacaklarına yapışır ev kendisini de götürmesi için yalvarır.

Anne ve babası öldükten sonra amca, Firdevs'in velayetini üstlenir ve onu Kahire'ye götürür. Birlikte yaşadıkları hatta çoğu zaman aynı yatakta birlikte uydukları evdeki ilişkinin boyutu hakkında kesin ifadeler olmasa da, amcasının eskiden olduğu gibi tacizlerine devam ettiği ve Firdevs'inde bundan gizli bir haz duyarak sesini çıkarmadığı sonucunu çıkarabiliriz. Her halükarda amca Firdevs'in batağa sürüklenmesinin asıl sorumlusudur çünkü bunu bizzat Firdevs'in kendisi itiraf eder. Şerife ile tanıştığı zaman kendisine: "*İlkönce kim başladı? Baban mı? Ağabeyin mi? Ya da amcalarından biri mi?*" diye soran Şerife'ye, utanarak: "*Amcam*" (s. 64) karşılığını verir.

Bununla birlikte amca, Firdevs için bilgi, okul ve saygınlığın temsilidir. Okumayı ilk kez ondan öğrenmiş, onun sayesinde kitapları sevmiş ve okulu saygınlıkla özdeşleştirmeyi ona bakarak yapmıştır. Amcasının sayesinde ilkokulu ve ortaokulu okumuş ve en azından ortaokul diploması alabilmiştir. Firdevs, ortaokul diplomasını bile roman boyunca birkaç yerde bir saygınlık göstergesi olarak kullanır. Ne var ki üniversiteye gönderme konusunda amca sanki önceki adam değilmiş gibi birden bire değişmiştir. Bu defa tamamen kendisinin karşısında olan yengesi, ondan kurtulmak için olsa bile, üniversiteye göndermesi için ısrar etmiş ancak amacası: "*Benim gibi saygıdeğer bir şeyhin, dini bütün bir adamın, yeğenini erkeklerin arasına göndermesi ne demek, biliyor musun?*" (s. 47) diyerek Firdevs'i üniversiteye göndermeyi reddetmiştir. Ancak iş, onu yaşlı bir adamla evlendirmeye gelince, adam varlıklı biri olduğu için, bu evliliğe derhal onay vermiş ve Firdevs'in üniversitede okuyup saygın bir kişi olması yerine, zalim bir koca elinde heba olup sokaklara düşmesine neden olmuştur.

1.3.2.2. Baba:

Romanın fon karakterlerinden biri olan baba, aslında genel anlamda geleneksel düzene sıkı sıkıya bağlı kırsal Arap erkeğini temsil eder. Firdevs'in ifadesiyle o, yaşam hakkında çok az şey bilen cahil, yoksul bir köylüdür. Onun yaşam hakkında tek bildiği; "ürün nasıl yetiştirilir, zehirlenen bir sığır ölmeden pazara nasıl ulaştırılır; bakire bir kız, başlık parasına nasıl satılır; olgunlaşan ürün en kısa sürede nasıl kaldırılır; kahyanın önünde nasıl iki büklüm durulur; kadın nasıl dövülür ve anasından emdiği süt her gece nasıl burnundan getirilir"den ibarettir (s. 22).

Firdevs, çok küçük yaşta kaybettiği babasını, sürekli annesini döven ve çocuklarını uyuttuktan sonra kendine ayrılan yemeği ağzını şapırdatarak şapırdatarak yiyen merhametsiz ve zalim bir adam olarak hatırlamaktadır.

1.3.2.3. Şeyh Mahmûd:

Firdevs'in on dokuz yaşındayken evlenmek zorunda kaldığı yaşlı kocasıdır. Aralarında kırk yaştan fazla fark vardır. Çenesiyle dudağını arasında, bazen kuru kalan bazen de bozuk bir musluktan sızan damlalar gibi irin akıtan bir yarası vardır. Oldukça zengindir ancak evli kaldıkları sürece Firdevs'i yokluk içinde bir hayata mahkum etmiştir. Geçmiş yaşına rağmen cinsel arzularını ön planda tutmaktadır. Firdevs'in ise cinsel anlamda ondan hissettiği tek şey acıdır. Her şeye rağmen ona katlanıp, gönlünü hoş tutmak için çabalarken, Şeyh Mahmûd sudan bahanelerle Firdevs'i dövmeye başlar. Şiddetin dozu artınca Firdevs ilkönce amcasının evine sığınır ancak yengesinin baskısıyla amcası tarafından tekrar kocasının evine gönderilir. Şeyh Mahmûd'un giderek artan şiddetine tahammülü kalmayan Firdevs bu kez kendini amcasının evine değil, sokaklara atar.

Firdevs'in yaşlı kocası hakkında: *"Evden hiç çıkmazdı, bir fincan kahveye bir kaç kuruş vermemek için kahveye bile gitmezdi... Sabun tozu kazara yere düşüp içinden birkaç tanecik etrafa dağılsa bağırıp çağırır; yemek yaparken kaşığı yağ tenekesine biraz fazla daldırırsam çileden çıkardı... Çöpçü çöpleri almaya geldiğinde ben çöp bidonunu kapıya çıkarmadan önce çöpleri didik didik edip içinde ne olduğunu kontrol ederdi."* ifadelerinden hareketle Şeyh Mahmûd'un bir karakter değil, tip olduğu sonucuna varılabilir.

1.3.2.4. İbrahim:

Romanda önemli bir yer işgal etmese de Firdevs'in hayatında önemli bir yere ve etkiye sahip olan İbrahim, bir şirkette memur olarak çalışan ama daha sonra şirket bünyesinde oluşturulan devrimci komitenin başkanlığına getirilen bir gençtir. Firdevs, onun çalıştığı şirkete çalışmaya başladığında onu tanır ve ona aşık olur. Ancak bir süre sonra İbrahim, müdürün kızıyla nişanlanınca Firdevs önce şirketi daha sonra da saygın bir kişi olmak için çabaladığı "namuslu yaşam"ı terk edip sokaklara döner.

İbrahim Firdevs için hayatında ilk kez tattığı aşkın sembolüdür. Hatta yıllar önce kaybettiği haz duygusunu tekrar bulacağını ümit ettiği kişidir. Ne var ki İbrahim Firdevs yerine, müdürünün kızını tercih edince Firdevs'in tüm hayalleri hatat tüm yaşamı allak bullak olur. Onu fahişe olmaya sürükleyen amcası ya da yaşlı kocası neyse; namuslu bir yaşam sürmeye çabalarken onu tekrar sokaklara iten İbrahim de odur.

Dört yıl sonra karşılaştıkları zaman İbrahim onunla birlikte olmayı talep eder ancak hala aşık olan Firdevs bu talebi kabul etmez. Bir kaç yıl sonra İbrahim'in ısrarlarına dayanamaz ve onunla birlikte olur ve bedeninin karşılığını ödemesini isteyerek kendince İbrahim'den intikamını aldığını düşünür. Çünkü o gün anlamıştır ki, onun büyük aşkı tek taraflıdır ve İbrahim aslında kendisine hiç aşık olmamıştır.

1.3.2.5. Beyumi:

Firdevs, kocasının evinden kaçtıktan sonra bir kafeye oturduğunda, yüzü gözü çürük içinde onu görüp, haline acıyan ve himayesine alan kişidir. Önceleri Firdevs'e o kadar kibar davranır ki, Firdevs onu babasıyla özdeşleştirir ve onun sayesinde, aslında babasından nefret etmediğini hatta onu sevmiş olabileceğini düşünmeye başlar.

Beyumi, Firdevs tarafından: "*Poratakal mı seversin, mandalina mı?*" (s. 58) diye sorarak kendisinin de bir tercih hakkı olduğunu ilk defa fark etmesini sağlayan; öte yandan, bir süre sonra ortaokul diploması olduğunu ve çalışmak istediğini söyledikten sonra tıpkı kocası gibi ona şiddet uygulayan ve daha da kötüsü onu erkeklere pazarlamak suretiyle onu sömüren bir kan emici olarak iki farklı şekilde hatırlanmaktadır.

1.3.2.6. Marzuk:

Kart karakter olarak tanımlanabilecek kişilerden biri olan Marzuk, romanın sonlarına doğru, Firdevs çok zengin ve şöhretli bir fahişe olduğu zaman onun hem bedeninden hem de kazandığı paradan pay almak için ortaya çıkan bir kadın tüccarıdır. Kendi ifadesine göre Marzuk "*bir işadamıdır ve sermayesi de kadın bedenidir*" (s. 107).

Bir süre zorla ve tehditle Firdevs'in hem bedenini hem de parasını sömürür. Ancak Firdevs, bunun böyle devam edemeyeceğini söyleyip evden ayrılmaya kalkınca bıçağı çıkarıp öldürmekle tehdit eder. Firdevs ise ondan atik davranıp bıçağı kapar ve boynuna saplayıp onu öldürür.

1.3.2.7. Muhammed:

Firdevs için cinsel hazzın sembolü olan Muhammed, romanın fon karakterlerinden biridir. Küçük bir çocukken, köyde birlikte koşup zıpladığı, dereye birlikte yüzdüğü ve mısır saplarından yapılmış küçük sığınakta evcilik oynadığı küçük bir çocuktur. Firdevs'in cinzel haz saplantısının ilk mimarıdır. Çünkü Firdevs yaşamı boyunca, Muhammed'in keşfettiği o haz noktasını bulmak için çabalar.

1.3.2.8. Diya:

Romanın fon karakterlerinden biri olan gazeteci-yazar Diya, Firdevs'in zaman zaman siyaset ve kültür üzerine sohbet ettiği dostlarından biridir. Ancak Firdevs'le birlikte olmak için evine geldiği ilk gün ona "*sen saygın bir kadın değilsin*" diyerek Firdevs'in yaşantısını sorgulamasına ve arzu ettiği birçok şeye sahip olmuşken "namuslu bir yaşam" uğruna her şeyi geride bırakıp yokluk içinde bir hayat sürmesine neden olur. Firdevs, Diya'nın sözlerinden etkilenip, kısa süreli de olsa yokluk içinde ama kendini huzurlu ve saygın hissettiği bir hayat sürer.

1.3.2.9. Fevzi:

Romanın fon karakterlerinden biridir. Şerife'nin eski aşığı ve müşterilerinden biri olan Fevzi, Şerife'nin kendisini sömürerek sırtından para kazandığı konusunda Firdevs'in gözünü açan kişidir. Fevzi, bir yandan Firdevs'i Şerife'ye karşı kıskırtırken diğer yanda da Şerife'yi tehdit ederek Firdevs'i onun elinden almaya çalışır. Firdevs, Fevzi ile Şerife'nin kendisi için önce şiddetle tartışmasını daha sonra da deliller gibi sevişmelerini yan odadan duyar ve Şerife'nin evinden kaçar.

1.3.2.10. Polis:

Firdevs'e, sokakata gezerken rastlayan ve evine götürmek için baskı yapan polis romanın fon karakterlerinden biridir. Bir yandan: "*Benim görevim senin gibileri yakalamak ve ülkeyi ve saygın aileleri senin gibilerden korumak*" derken, diğer yandan Firdevs'i zorla evine götürerek cinsel sömürde bulunur. Daha sonraki bölümlerde ise kamusal gücü temsil eden polis, devletin güvenlik kurumlarının işleyişini gözler önüne serer. Yabancı bir ülkenin önemli bir şahsiyeti, Firdevs'le birlikte olmak isteyip reddedilince her gün bir polis Firdevs'in

kapısına gelip kah güzellikle kah tehditler savurarak onu razı etmeye çalışır ancak Firdevs, razı olmayınca hapse atılır. Ne var ki Firdevs, çok pahalı bir avukat tutup, mahkeme heyeti için de kesenin ağzını açınca serbest bırakılır.

1.3.2.11. Cezaevi Doktoru:

Romanın fon karakterlerinden biri olan Cezaevi doktoru, birinci bölümde kadın mahkumlar hakkında araştırma yürüten kahraman anlatıcıya, adam öldürmek suçundan idama mahkum edilen Firdevs adlı bir kadın mahkumdan söz ederek, kahraman anlatıcıda onunla ilgili bir merak ve onunla görüşme isteği uyandıran bir karakterdir. Nitekim görüşme talebi bir kaç defa sonuçsuz kalsa da, en sonunda görüşmenin gerçekleşmesini sağlar.

1.3.2.12. Arap Prensi:

Romanın fon karakterlerinden biri olan Arap Prensi, karakter olarak önemli bir yer işgal etmese de, para ve gücün en önemli temsilcisi olarak olayların içinde yer alır. Böylelikle Firdevs'in, gücü ve gücün baskın vasıtaları olan para, şiddet ve sömürüyü alt edip tersine çevirmesinin daha anlamlı bir hale gelmesini sağlar. Birlikte oldukları zaman bedeninin karşılığı olarak Firdevs'e üç bin lira verir. Firdevs o parayı, prensin gözü önünde parçalar ve kadınların şiddet yugulayabileceğine inanmayan prensi tokatlar. Nitekim adam Firdevs'in şiddetinden korunabilmek için çareyi, polis çağırmakta bulur.

1.4. Mekân

Romanda olayların geçtiği mekan genel anlamda Kahire'dir. Kahire'deki Kanatir Cezaevi, başkışının çocukluğunun geçtiği köy ve ailesiyle birlikte yaşadığı ev ve tarla, amcasının Kahire'deki evi, Şeyh Mahmud'un evi, Beyumi'nin evi, Şerife'nin evi, Firdevs'in Kahire'deki evi, bir oda kiraladığı pansiyon, Arap Prensi'nin evi, el-Ezher, ilkokul, ortaokul, sinema, kafe, lokanta ve genel anlamda Kahire sokakları, olay örgüsünün şekillenmesinde doğrudan etkisi olan önemli mekanlardır.

Kanatir Cezaevi, anlatı sürecinin başlayıp bittiği ve baş kişinin idam edildiği bir mekan olarak romanın en önemli mekanlarından biridir. Kahraman anlatıcının, baş kahramanla görüşme çabalarını içeren birinci bölüm ve başkahramanın idam edildiği üçüncü bölüm tümüyle Kanatir Cezaevi'nde geçer. Cezaevinin fiziki tasviri ya da kişiler üzerindeki ruhsal etkileri üzerinde durulmaz. Bireyin özgürlüğünü kısıtlayan bir yer olarak cezaevinin dar mekan sınıfına dahil edilmesi gerekir ancak cezaevinin, başkışı için ne ifade ettiği hakkında kesin bir şey söylemek zordur.

"... Ziyaretçi kabul etmiyor, kimseyle konuşmuyor. Genellikle yemeğine dokunmuyor ve gün ağarana kadar gözünü bile kırpmıyor. Gardiyan, onun bazen saatlerce boşluğa dalıp gittiğini söylüyor. Bir gün kalem, kağıt istemiş sonra saatlerce başını kaldırmadan oturmuş. Gardiyan onun mektup mu yoksa başka bir şey mi yazdığını anlayamamış. Belki de hiç bir şey yazmıyordu" (s. 11).

Başkahraman Firdevs'in çocukluğunun geçtiği köy ve köyde yaşadığı ev, onun ruhunda derin izler bırakan olayların yaşandığı dar mekanlardır. Annesi izin verdiği zaman gidebildiği tarla ise köyde özgürce koşup oynayabildiği ve kendini mutlu hissettiği tek yer olarak besleyici mekandır.

Amcasının anlattığı Kahire, Firdevs için köyün boğucu atmosferinden kurtulup huzura kavuşacağını düşündüğü bir rüyalar şehridir ve roman boyunca Firdevs'in, hayal ettiği huzuru bulmak için umutla sarıldığı bir mekan olarak kalır. Firdevs'in Kahire hayali, romanda köy-şehir çatışmasını başlatır ve Firdevs'in köyden ayrılana kadar süren hayatında bu çatışma önemli bir işgal eder. Kahire'de yaşamaya başladıktan sonra bu çatışma ev-sokak çatışması alanına kayar.

Firdevs'in başkalarıyla birlikte yaşadığı ya da geçici bir süre bulunduğu evlerin tamamı şiddete ve sömürüye maruz kaldığı dar mekanlar iken sokak hep yeni bir arayışın ve ümidin sembolü olarak ele alınır. Firdevs'in Kahire'de kendine ait olan evi ve bir pansiyonda tek başına kaldığı oda ise özgürlük ve huzurun sembolü olarak açık mekanlardır.

Firdevs'in çocukken hep amcasının okuduğu el-Ezher ile özdeşleştiği bir mekan olan okul da, saygınlığın sembolü olarak besleyici bir mekandır. Ayrıca romanda sadece bir yerde geçen sinema mekan olarak huzur veren, besleyici bir mekan iken, sembol olarak yeni bir hayata ve çevreye adapte olma çabasının saflığı ve mahcubiyetini temsil eder.

Firdevs'in, saygın bir yaşam uğruna her şeyini geride bırakıp üç yıl boyunca çalıştığı şirket, müdürlerinin ve amirlerinin sürekli tacizlerine maruz kaldığı için umduğu huzuru bulamadığı dar bir mekan iken, orada çalışan memurlardan biri olan İbrahim'e aşık olduğu zaman birden bire açık bir mekana dönüşür. Aslında romanda geçen mekanların bir çoğunda bu dönüşümü görebilmek mümkündür. Amcasıyla birlikte yaşadığı ev amcası evlenene kadar açık bir mekan iken yengesinin o eve gelin gelmesiyle bir anda yutucu mekana dönüşür. Beyumi ve Şerife'nin evi de başlangıçta kendini güvende hissettiği açık mekanlar iken sonradan şiddet ve sömürüye maruz kalınca aniden dar mekana dönüşür ve mekanların dar olduğu ya da genişten dara dönüştüğü durumların tamamında Firdevs kendini, umudu simgeleyen bir besleyici mekan olan sokaklara atar.

1.5. Zaman

Romanda anlatı zamanı, Firdevs'in idam edilmeden önceki son on günüdür. Kahraman anlatıcı bu süreci: *"on gün içinde asılacak olan firdevs adlı kadından başka hiç bir şey düşünemiyordum"* (s. 12) ifadesiyle dile getirir. Birkaç kez Firdevs'le görüşme talebinde bulunmuş ancak bir sonuç alamamıştır. Sonuçsuz kalan bu sürenin dokuz günlük bir zaman dilimini kapsadığını, Firdevs'in kendi hikayesini anlatmaya başladığında belirttiği: *"Bu akşam saat altıda almaya gelecekler beni. Yarın sabah burada olmayacağım artık"* (s. 21) ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Öykü zamanı, Firdevs'in ilk adımlarını atmaya başladığı ve tam olarak beceremediği için düştüğü bebeklik yıllarından başlayarak, idam edildiği zamana kadar geçen süreci kapsar. Net bir zaman dilimi belirtilmese de, romanın yazma zamanının, 1975 yılı olmasından hareketle, romanda geçen olayların bu tarihten yaklaşık otuz yıl öncesinde başlamış olduğu sonucuna varılabilir.

Romanda zaman, anlatıcı kahramanın kendi fiziksel gelişimi anlatırken bazen yaş olarak belirttiği bazen de karşılaştırma ve örneklendirme yoluyla kullandığı zaman ifadelerinden anlaşılır. İdamın cezasının infaz edilmesini bekleyen Firdevs, anlatı zamanını iki aşamalı geriye dönüş tekniğiyle aktarır. İlk olarak sokaklarda, bedenini satmak zorunda kaldığı yıllara döner ve hikayesinin özünü aktarır. *"Yaşamım boyunca bana gurur verecek, beni kralalrdan, prenslerden bile üstün kılacak bir şey aradım. Ancak ne zaman elime bir gazete geçse ve o adamlardan birinin resmini görsem yüzlerine tükürüyordum... Tanıdığım bütün erkekler ben de bir tek istek uyandırdı: elimi kaldırıp yüzlerine okkalı bir şamar indirmek... Mesleğimde başarılı olduğumdan makyajım hep saygın üst sınıf kadınların makyajı gibi en iyi, en pahalı türdendi. Saçımı üst sınıf kadınların gittiği berberde yaptırıyordum..."* (s. 21-22)

Daha sonra çocukluk yıllarına döner: *"O zaman daha çocuktum, göğüslerim çıkmamıştı.. annem başımın üstüne gübre sepeti koyar ve bei tarlaya gönderirdi..."* (s. 23). şeklinde özetlediği ilk çocukluk yıllarında başından geçenleri anlatır. Beş-altı yaşları civarına geldiği zaman anlatıcı tekrar geriye dönüş tekniği kullanarak yarım yamalak hatırlayabildiği bebeklik yıllarına döner: *"Ne zaman yürümeye çalışsam düşerdim. Sanki arkadan bir güç beni*

iterdi de yere kapaklanırdım ya da sanki önümden bir şey bana abanırdı da arka üstü yere otururdum.." (s. 27). Bebeklik yıllarına ait hatırladıklarını yukarıda örneği verilen çocukluk yılları hatıralarıyla birleştirdikten sonra kaldığı yerden tekrar devam eder ve bundan sonra geriye dönüş tekniği kullanılmadan anlatı kronolojik bir sırayı takip eder. Ancak bu kronolojik zaman genel itibarıyla zamanda atlamalar ve özetlemeler yoluyla sağlanır: "Okulu çok sevdim..." (s. 31). "İlkokuldan mezun olduğum zaman amcam bana bir saat aldı ve beni sinemaya götürdü" (s. 32). "Beni ortaokula yolladı..." (s. 33). "Okul bitmek üzereydi" (s. 44). "Bense daha on dokuz yaşında bile değildim" (s. 54). "... yirmi beş yaşındaydım" (s. 82). "Şirkette üç yıl geçirdikten sonra..." (s. 88). İbrahim'i evlendikten dört yıl sonra bir rastlantı sonucu gördüm" (s. 101).

2. Tematik Yapı

2.1. Cinsellik: Bedenin Saplantısı Ruhun Çıkmazı

Romanın başkahramanı Firdevs, ilk çocukluk yıllarından cinayet suçundan tutuklanıp idama mahkum edilene kadar süren bütün yaşamı boyunca cinsellik olgusuyla hep iç içe olmuştur. Romanda, Firdevs'in cinsellik deneyimi haz, acı duyma ve hissizlik odaklı olmak üzere üç şekilde karşımıza çıkmaktadır. Henüz küçük bir çocukken evde oturmak yerine dilediği gibi oynayıp eğlenmek için tarlaya gittiği zamanlar Muhammed adlı bir oğlanın her fırsatta kendisini sıkıştırdığını ve kendisinin de bundan büyük bir haz duyduğunu anımsar:

"... Muhammed adında bir oğlan suyun altında beni sıkıştırır sonra mısır saplarından yapılmış küçük kulübeye çekerdi. Orada beni samanların arasına yatırır, galebeyanı sıyırdı. Evcilik oynardık. Bedenimin tam olarak bilmediğim yerinde bir haz uyanırdı. daha sonra gözümü kapatır, elimle o haz noktasını bulmaya çalışırdım. O noktaya dokunduğum anda daha önce duyduğum o haz duygusu geri gelirdi" (s. 24).

Firdevs'in henüz tam anlamıyla bilinçli olmayan cinsel haz duygusunun ilk kaynağı olan bu deneyim onun daha sonra sık sık yaşayacağı cinsel deneyimlerinde tam olarak ne aradığı sorusunun cevabıdır. Özellikle çocukluk ve ilk gençlik yıllarında yaşadığı cinsel deneyimler tümüyle haz odaklıdır ve tümüyle Muhammed'le evcilik oynarken keşfettiği o haz noktasını yakalayabilmek amacıyladır. Bu yüzden Muhammed, cinsel hazzın sembolü olarak onun hayatında önemli bir yer işgal eder (Saadawi, 2006: 9-11). Evde amcasıyla yalnız kaldığı zamanlar, amcasının elinin bacaklarının arasında gezinmesine ses çıkarmayışının tek nedeni de o haz noktasını tekrar yakalayabilme arzusudur:

"... Muhammed'in daha önce yaptığını hatta daha fazlasını yapardı o ancak bedenimin bilmediğim ama gene de tanıdık bir noktasından yayılan o güçlü haz duygusunu artık hissetmezdim. gözlerimi kapatır, eskiden tanıdığım o haza boş yere ulaşmaya çalışırdım. sanki o noktayı artık hiç bulamayacakmışım ya da benim varlığımın bir parçası gitmiş de geri dönmeyecekmiş gibi gelirdi" (s. 25).

Ancak bir daha hiç gelmeyeceğini düşündüğü o haz duygusunu, ilkokulu bitirdiğinde amcasının hediye mahiyetinde kendisini sinemaya götürdüğü zaman tekrar yakalama fırsatı bulur. Filmde yarı çıplak danseden bir kadınla adamın dudak dudağa öpüştüğünü görünce her ne kadar elleriyle yüzünü kapatmış olsa da eve döndüklerinde utancından yorganın altına saklandığı zaman vücudunun daha önce yaşamadığı bir titremeyle sarsıldığını hissetmeye başlar:

"Bana tuhaf bir şeyler oluyordu. Tuhaftı çünkü daha önce hiç böyle şeyler olmamıştı ya da anımsayabildiğimden beri hep oluyordu. bedenimin uzak bir noktasında uzun zaman önce yitirdiğim eski haz duygusu uyanıyordu ya da henüz bilinmedik yeni bir hazdı bu; tarif edilemez bir hazdı. Çünkü bedenimin dışında ya da varlığımın yıllar önce zedelediği bir parçasında büyüyor gibiydi" (s. 33).

Firdevs artık büyümeye başlamıştır. Henüz akli ermeyen küçük bir çocukken "bedeninin bilmediği bir noktasında" bilinç dışı gelişen haz duygusunu artık bedeninin dışında ve bilindik bir noktasında da hissetmeye başlamıştır. Bu yeni oluşum Firdevs'in bedeninde ateş basmaları, terleme ve titreme şeklinde kendini göstermektedir. Ama her halükarda Firdevs için hazzın kaynağı Muhammed'dir. Uyurken, uyanırken ya da yarı uyur haldeyken ne zaman Muhammed'i hatırlasa, belirsiz bir hayalin ellerinin bacaklarının arasında gezindiğini, nihayetinde de o haz noktasına ulaşıp kendisini kan ter içinde ve kalp atışları hızlanmış bir sarsılma içinde bırakırdı. Rüyasında Muhammed'i gördüğü zaman tıpkı çocukken onu bırakmamak için sıkıca yapıştığı gibi yapışır o haz duygusunu kaybetmemek için çırpınırdı (s. 36-37).

Firdevs'in hazcılığı ortaokul yıllarında öğretmeni olan İkbal Hanım'ı tanıyınca bir anda boyut değiştirir. Nedenini bilmediği kuvvetli bir bağla İkbal hanım'a bağlanır. Artık Firdevs'in bedenini titretmek için bacaklarının arasında gezinen bir el yerine, baktığı anda siyahlığında kaybolduğu bir çift göz vardır ve onun ellerine dokunduğu zaman sanki başka alemlere dalmışçasına tuhaf bir haz duymaktadır. Ancak bu duygu Firdevs'in sürekli arayıp durduğu bedensel hazdan farklı olarak, kaynağı onun doğumundan bile daha gerilere giden ancak kendisinin de tam olarak anlam veremediği bir duygudur.

"... yüzümü ona çevirdim, göz göze geldik; bana bakan simsiyah iki yuvarlağın çevresinde apak iki halka... Gözlerine bakmayı sürdürdükçe ak daha ak, kara daha kara oldu sanki yerde de gökte de bulunmayan gizemli bir kaynaktan alıyorlardı ışıklarını... gözlerini belleğime kazıdım, elini elime aldım. Birbirine dokunan ellerimizin yarattığı duygu tuhaf, apansızdı. Bedenimi uzak ve derin bir hazla, anımsayabildiğim hatta bilincimin erişebildiği zamandan bile daha gerilere uzanan bir hazla titreten bir duyguydu bu. Bir yerlerimde hissedebiliyordum onu, varlığımın ben doğduğum zaman doğan ama ben büyürken büyümeyen bir parçası gibi bir zamanlar bildiğim ama doğarken geride bıraktığım bir parçası gibi..." (s. 40-41)

Sürekli İkbal Hanım'ı düşünmesi ve durmadan ondan söz etmesi, yatakhanedeki arkadaşı Vefayâ'nın dikkatini çekmiştir ve Firdevs'in bir türlü adını koyamadığı bu duygunun ne olduğunu bir anda dile getirmiştir.

"Firdevs, sen İkbal Hanım'a aşık mısın?"

Şaşkınlıktan ne diyeceğini bilemeyen Firdevs ise toplumsal teamüllerin gölgesine sığınıp en geçerli mazaretlerden birini kendine kalkan yapmıştır:

"... ama o kadın! Ben bir kadına nasıl aşık olabilirim" (s. 42).

Ortaokulu bitirdikten sonra Firdevs, bir süre amcası ve yengesiyile aynı evde yaşamaya devam eder. Bu esnada Muhammed ve İkbal Hanım' a karşı hissettiği iki duygu arasında gelgitler yaşarken ince bir duvarla ayrılan iki odanın birinde kendi cinselliğini keşfetmiş olmanın yanı sıra diğer insanlar arasındaki cinselliğin gizemini de çözmüştür. Çünkü yan odadan sık sık amcasıyla yengesinin münakaşalarını, gittikçe şiddetlenen karyola gıcırtilarını ve inlemeye benzer keskin soluk alışverişlerini duymakta ve tıpkı kendi yaşıyormuş gibi aynı atmosfere kendini kaptırmaktadır.

"Yatak önce yavaş yavaş sallandı sonra tuhaf bir hızla yatağı, yeri, aramızdaki duvarı hatta benim yattığım sediri sallayam çılgın bir ritimle sürekli birbirine yaklaşıp uzaklaşan iki ağır beden altında daha fazla gıcırdatdı. bedenimin sedirle birlikte titrediğini, soluğumun hızlandığını hissediyordum. Bir süre sonra ben de aynı tuhaf çılgınlıkla soluk soluğa kaldığımı fark ettim. Sonra onların devinimleri ve soluyuşları yavaş yavaş sakinleştiğinde ben de sakinleştim. Solumam normale döndü ve ter içinde uyuyakaldım" (s. 50).

Yengesinin aşırı baskısı sonucunda amcasının onay vermesiyle, on dokuz yaşındayken evlenmek zorunda bırakıldığı altmış yaşını çoktan geçmiş kocası Şeyh Mahmud'la birlikte yaşadığı sürece cinsellik Firdevs için hazdan ziyade bir acı ve tiksintiye dönüşmüştür. Şeyh Mahmud'un çenesindeki ortası delik büyük bir şişlikten "bozuk bir musluk gibi" zaman zaman sızan kırmızımsı ya da beyaz-sarı renkli irin damlalarının bu tiksintide payı büyüktür. Şeyh Mahmud'un kirli elleri hemen her gece, "günlerdir aç bir insanın yemek tabağına saldırıp pençeleriyle tabağı silip süpürmesi gibi" bedeninin her noktasında dolaşmasından sonra sessizce banyoya gidip her tarafını defalarca sabunlamasına rağmen ona belli etmemeye çalışmakta ve her şeye rağmen kocasının gönlünü hoş tutmaya gayret etmektedir (s. 55).

Kocasından yediği dayaklarla tanınmaz hale gelen Firdevs, daha fazla dayanamayıp evi terk eder ancak bu defa amcasının evini değil sokakları sığınak olarak seçer kendine. Çünkü daha önce yediği bir dayaktan sonra amcasının evine sığınmış ama amcası ve yengesi; koca döver de sever de mahiyetinde nasihatlerde bulunarak onu kocasının evine geri göndermişlerdir. Sokaklarda kimsesiz ve ne yapacağını bilemez bir halde dolaşırken su içmek için oturduğu bir lokantada halini görüp acıyan Beyumi adlı bir adamla onun evine gider. Beyumi görünüşte iyi bir insandır ve Firdevs'e oldukça nazik davranmaktadır. Hatta hayatında ilk kez ona "portakal mı, mandalina mı seversin?" diyerek kendisinin de bir tercih hakkı olduğunu hatırlatan adamdır. Günler boyu aynı evde kaldıkları halde kendisinden faydalanmayı düşünmeyecek kadar mert bir insandır. Bir gün tesadüfen elleri birbirine dokunduğunda Beyumi'nin ellerinin titrediğini fark eden Firdevs, yıllardır kaybettiği haz duygusunu tekrar yaşayabileceği hissine kapılır:

"Bana dokunuşunu çok eskiden anımsanan bir düş ya da yaşamla birlikte başlayan anıların geri gelmesi gibi aniden hissettim. Bedenimin anlaşılabilir bir hazla ya da aslında acı değil de haz olan bir acıyla daha önce hiç bilmediğim, benim yaşantım olmayan bir yaşantıda ya da benim olmayan bir bedende yaşamış olduğum bir hazla titremeğe başladı" (s. 59).

Bütün kış ve ardından gelen yaz boyu her şey yolunda giderken Firdevs'in, diploması olduğunu ve çalışmak istediğini söylemesi üzerine Beyumi bir anda değişmiş ve durup duruken Firdevs'i dövmeye başlamıştır. Daha da kötüsü eve giren bir çok erkeğin ilk durağı Firdevs'in yatağı olmuştur. Firdevs ilk zamanlar bu kişileri, her gece bağırıp çağırıp küfrederek üzerine çullanan ve kendisinin de korkudan sesini bile çıkarmayıp hareketsizce boyun eğdiği Beyumi olduğunu zannedecek kadar duyarsız ve hissizdir. Ancak karanlık odada soluk alış veriş ve nefes kokuları sürekli değişen farklı adamları hissettiği zaman korkuyla birine kim olduğunu sormuş, adamın sert bir ifadeyle; "Ne fark eder, ha Beyumi ha bir başkası" sözleriyle korkudan sesini çıkaramamış ve kaderine boyun eğmiştir.

Bu aşamadan sonra Firdevs'in yolunun kesiştiği her erketen sık sık duyduğu "zevk alıyor musun?" sorusu, Firdevs'in yıllardır saplantı haline gelen haz arayışının seyir durumunu gösteren bir gösterge gibi karşısına çıkmaktadır. Ancak Firdevs artık daha önceden yaşadığı duyguların aksine ne haz ne de acı hissetmediğini anlamıştır. Onun hissettiği tek duygu hissizliktir artık.

Beyumi'nin elinden kaçıp yine kendini sokaklara attığı zaman tanıdığı Şerife'nin evinde, Şerife'nin kendisini pazarladığı erkeklerle birlikteliklerinde de aynı hissizlik devam etmektedir. Ancak bir süre sonra Firdevs, tekrar haz duygusunu arama peşine düşer ve hissizliğinin sebebini Şerife'ye sorar:

"Neden hiç bir şey hissetmiyorum"

"Çünkü biz çalışıyoruz Firdevs, yalnızca çalışıyoruz. İşle duyguları birbirine karıştırma."

Firdevs'in hazcılık saplantısı tekrar depresyeme başlamıştır ve bu saplantı sanki onun yaşamının dümeninin tümüyle kontrol altında tutan tek kaptan gibidir.

"Ben bir şeyler hissetmek istiyorum Şerife!"

"Acıdan başka hiç bir şey hissedemezsin"

"Birazcık haz olamaz mı?"

Şerife'nin hazcılığı ise tümüyle maddecilik üzerine kurulmuştur. O, bedensel bir haz yerine kendisini daha çok mutlu edebilecek rahat bir yaşam arayışı içindedir ve bunu Firdevs'e de empoze etmeye çalışmaktadır:

"Kızarmış tavuk ve pilav yemek sana zevk vermiyor mu? Bu yumuşak ipek giysileri giymek sana zevk vermiyor mu? Ya Nil'e bakan bu sıcak, temiz evde yaşamak? Her sabah pencereyi açıp Nil'e, gökyüzüne ve ağaçlara bakmaktan zevk almıyor musun? Bunlar sana yetmiyor mu? Neden daha fazlasını istiyorsun?" (s. 68)

Firdevs'in, Şerife'nin evindeyken ya da daha sonra birlikte olduğu bütün erkeklerde hissettiği tek şey acıdır. Çoğu zaman da tümüyle hisssizdir çünkü Şerife ona bu işin temel kuralını öğretmiştir: "İş söz konusu olunca duygulara yer yoktur." Ancak Firdevs o haz duygusunu hissetmeden yaşamın bir anlamı olmadığını düşünmektedir çünkü yıllarca hep o hazzı aramış ve hep o hazzı hissetmek için çabalamıştır. Ancak aradığı hazzı bir daha bulamayacağı düşüncesiyle, biraz da Diya adlı bir müşterisinin etkisiyle, namuslu bir hayat yaşamaya karar vermiş, bir şirkette sekreter olarak işe girmiştir. Üç yıl boyunca hiç bir erkeğin kendisine yaklaşmasına mücadele etmeden yaşarken bir anda hayatına giren İbrahim, Firdevs'in tüm benliğini allak bullak etmiş ve Firdevs hayatında ilk defa bir erkeğe delicesine aşık olmuştur. Firdevs'in daha ilk görüşte İbrahim'e karşı hissettikleri yıllar önce İkbal Hanım'a hissettikleriyle bire bir örtüşmektedir. Hatta İbrahim'le göz göze geldiği ve ona dokunduğu ilk andaki hisleri yıllar önce İkbal Hanım için sarfettiği aynı ifadelerle dile getirmektedir. İkbal Hanım Firdevs için aşkın sembolü olmuştur ancak o aşk İbrahim'le birlikte boyut değiştirmiş ve kadın aşkıdan erkek aşkına dönüşmüştür. İbrahim, daha önce hissetmediği duyguları yaşatmıştır Firdevs'e ama aynı zamanda patronunun kızıyla nişanlanarak onu terk edince hayatı boyunca yaşadığı acıların en büyüğünü de tattırmıştır. Yıllar sonra birgün Firdevs'e gelip olup biteni anlattığı ve birlikte oldukları zaman Firdevs, daha önce İbrahim'e karşı hissettiği duyguları tamamen kaybettiğini ve artık İbrahim'in de kendisi için tıpkı diğer erkekler gibi hiç bir anlamı kalmadığını fark etmiştir.

Firdevs en son İbrahim'de yaşadığı o hazzı bir daha yakalayamamış ve etrafındaki birçok erkekle sadece para ve paranın getireceği güç için birlikte olmuştur. Ancak bir süre sonra Firdevs, hayatının en ciddi saplantısı olan o haz duygusu olmadan hayatın bir anlamı olmadığını anlamış, onu kaybettiği anda aslında kendisini kaybetmiş olduğu sonucuna varmış ve nitekim kendisini kullanmak isteyen bir kadın tüccarını bıçaklayarak öldürüp kendi sonunu hazırlamıştır.

2.2. Para: Her Kilidi Açan Kirli Güç

Para ve güç ilişkisi romanda ele alınan önemli konulardan biridir. Hayatının son dönemlerine kadar para Firdevs için sıradan bir metadır ancak güçlü olmaya karar verdiği andan itibaren ele geçirmesi gereken tek gücün para olduğunun farkına varır ve o andan itibaren para Firdevs için gücü simgeleyen asıl hedef konumuna yükselir.

Firdevs'in hayatında önemli etkileri olan diğer bazı kavramlar gibi parayla ilk tanışması da ilk çocukluk yıllarında olur. Tatlıcıdan, para verip şeker alan çocukları görünce paranın "satın alma" gücünü ilk kez görür ve hevesle annesine koşup para ister ancak anne, para babada olur diyerek onu başından savar. Küçük Firdevs bu defa aynı hevesle babasına koşup elini açar. Baba, para vermek şöyle dursun, Firdevs'in açık bekleyen eline bir şaplak

indirir ve "bende para mara yok" diyerek onu bir güzel azarlar. Bir süre sonra pişman olmuş olacak ki Firdevs'i yanına çağırır ve "dua et, eğer sığır ölmeden önce satabilirim sana bir kuruş veririm" diyerek gönlünü almaya çalışır. Ne var ki sığır ölür ve bu yüzden gittikçe asabileşen baba sebepsiz yere annesini de dövmeye başlayınca Firdevs para istemekten vaz geçer.

Bir Şeker Bayramı'nda dükkanda yığılı şekerleri ve parası olan çocukların o şekerlerden alıp yediğini görünce bir kez daha babasına gider ve "bir kuruş" ister. Babanın tepkisi bu defa öncekinden daha yumuşaktır:

"Sabah sabah para mı olurmuş! Git hayvanların altını temizle, tarlaya götür otlar; döndüğün zaman sana bir kuruş veririm" (s. 77).

Firdevs gün batımı eve döndüğünde babası sözünü tutar ve ona bir kuruş verir.

"Bana verilen ilk kuruştur bu; bütünüyle benim olan, avucuma koyup parmaklarımla sıkabileceğim ilk kuruştur... İstediyimi yapabileceğim, ister tatlı ister keşboynuzu ister macun ne istersem alabileceğim, canım ne isterse yapabilmemi sağlayacak, benim olan bir kuruş" (s. 77). Hayatında aldığı bu ilk para Firdevs için çok istediği ve herkesin alabildiği bir şeyi alabilmesini sağlayan önemli bir vasıta ancak parayla, istediği her şeyi yapabileceğini ve arzuladığı her şeye sahip olabileceğini anlaması çok uzun zaman sonra olur. Ayrıca daha o zaman canının istediği şekeri alabilmek için gereken "bir kuruş" uğruna ahırını temizlemiş ve bütün gün boyu dağda kırdan otlayan hayvanların peşinde dolanmıştır ve Firdevs çok sonradan anlayacaktır ki; önemli bir güç vasıtası olan parayı elde edebilmek için de bazı fedakarlıklar yapmak kaçınılmazdır (es-Sa'dâvî, 2006: 12).

Bu ilk kuruştan sonra Firdevs'in parayla ilişkisi hep gizli saklı olmuştur. Amcası küçükken ona arada bir para verir ve asla kimseye söylememesi için de sıkı sıkı tembih ederdi. Amcasının evindeyken para sayan yengesi kendisini görünce alelacele paraları koynuna saklardı. Evlendiği zaman kocası, hergün paralarını çıkarıp sayar sonra da onları köşe bucak saklardı. Şerife onun sırtından bir sürü para kazanmıştı ancak Firdevs'in sesini duyduğu anda üzerindeki paraları gizli bir yerlere saklardı. Bu yüzden para sayan ya da cebinden para çıkararak birini gördüğü zaman Firdevs kafasını başka tarafa çevirmeye şartlanmıştı. *"Para saklanması gereken utanılacak bir nesneydi; Bana haram olduğu halde başkalarının kullanabileceği ve yalnızca onlara caiz olan bir günah nesnesiydi"* (s. 80).

Firdevs, Şerife'nin evinden kaçtıktan sonra sokaklarda tek başına dolaşırken bir polis onu önce para teklif ederek, kabul etmeyince de tehdit ederek zorla evine götürür. Bir lira vereceğine söz vermiştir ancak işi bitince "para falan yok" diyerek yaka paça dışarı atmıştır. Sokaklarda yağmurdan sırlıklam olmuş perişan bir halde beklerken lüks bir araba durur ve arabadaki adam onu alıp evine götürür. Sabahleyin uyandığında Firdevs, güzelliğine hayran kaldığı evden tam çıkacakken adam onu durdurur ve eline on lira tutuşturur. Firdevs'in, avucunda sığıttığı on lira için hissettikleri tıpkı yıllar önce hayatında ilk kez sahip olduğu bir kuruş için hissettikleriyle birebir aynıdır. Henüz paranın gücünün ve yaptığı şeyden para kazanılacağına tam olarak farkında değildir. Vitrininde kızarmış tavukları görüp oturduğu lüks bir lokantada garsonun kendisine hizmet ettiğini ev daha da önemlisi hayatında ilk kez kendisine ait bir tabaktan, lokmalarını sayan kimse olmadan doyana kadar, dilediği gibi yiyebildiğini görünce gözündeki perde kalkmıştır. *"O günden sonra başımı eğmekten, gözlerimi kaçırmaktan vazgeçtim. Sokaklarda başım dik, gözlerim tam karşıya dikili yürüdüm. Artık insanların gözlerinin içine bakıyor, para sayan birini gördüm mü gözlerimi ona dikiyordum"* (s. 80)

Paranın önemli bir güç ve yaptığı işin ciddi bir fiyatı olduğunun bilincine varan Firdevs kendi fiyatını kendisi belirlemeye başlamıştır. Daha önce Şerife'ye "ben erkeklerden

hiç bir şey isteyemem" dediği zamanlardaki çaresiz, korkak ve saf halinden sıyrılıp, ne istediğini bilen, cesur ve "işinin ehli" bir fahişeye dönüşmüştür. Ana caddeye bakan güzel bir evi, dilediği yemekleri pişiren bir aşçısı ve sadece kendisinin uygun gördüğü erkeklerle yine kendisinin belirlediği zaman ve koşullarda randevularını ayarlayan bir yardımcısı vardır. Firdevs yirmi beş yaşında, o güne kadar yaşadığı tüm yokluklardan intikam alırcasına görkemli bir hayata kavuşmuştur. Sadece bir kuruş için ahırını temizleyip bütün gün sığırların peşinde koştuğu güne nispet yaparcasına, banka hesabı günden güne kabarmaktadır. Üstelik dinlenme, yürüme, kitap okuma, sinema ve birkaç yakın dostla siyaset ve gündem hakkında sohbet edebilmek için sadece kendine ayırdığı özel saatleri vardır.

Bir gün bir dostunun "sen saygın bir kadın değilsin" sözü üzerine, saygınlığın sadece o şekilde kazanıldığını düşündüğü namuslu bir hayat için sahip olduğu her şeyi elinin tersiyle itip bir şirkette çalışmaya başlar. Tıpkı çocukluk ve ilk gençlik yıllarında olduğu gibi parasız ve yoksul bir hayata hemen alışmıştır ama o yıllardaki Firdevs'in aksine artık güçlü ve "baş dik" bir kadındır. İbrahim'e aşık olup onun tarafından terk edildikten sonra namuslu bir yaşam uğruna terk ettiği debdebeli hayatına geri döner ve bu defa bedeninin fiyatını belirleme konusunda oldukça aşırıya kaçır. Buna rağmen şöhreti günden artmakta ve üst sınıftan bir çok insan ciddi paralar karşılığında onunla birlikte olmayı talep etmektedir. Firdevs ise her zaman en yüksek fiyat vereni tercih etmektedir. Çünkü parayla neler yapılabileceğini iyice öğrenmiştir.

"Bedenimi verdiğimde en yüksek fiyatı istiyordum. Elbiselerimi yıkamak ve ayakkabılarımı temizlemek için bir sürü hizmetçi tutabilir, onurumu koruması için ne kadar pahalıya patlarsa patlasın bir avukat bulabilir, kürtaj ve benzeri işler için doktorlara avuç dolusu para dökülebilir, resmimi basması ve hakkımda yazı yazması için istediğim gazeteciye satın alabilirdim" (s. 105).

Firdevs'in, saygın bir kişi olmak için namuslu bir hayat sürmek zorunda olmadığını fark etmesi de bu dönemde olmuştur. Bir derneğe yaptığı bağış gazetelerin dikkatini çekmiş ve gazeteler onun resmini basıp onun hakkında "sorumluluk sahibi ve saygın bir vatandaş" şeklinde övgü dolu sözler sarf etmişlerdir. Firdevs artık iyice anlamıştır ki para, ona sahip olan kişinin olumsuz vasıflarının üzerini kapatıp onu itibarlı bir konuma taşıyan tek güçtür.

"Bundan sonra ne zaman şöhrete ihtiyaç duysam ve ne zaman saygın olmadığımı düşünsem, bankadan para çekmem yeterli oluyordu" (s. 105).

Para Firdevs için artık gücün ve erkek hakimiyetinin tek temsili olmuştur ve Firdevs, erkek hakimiyetine endeksli bu gücü ele geçirerek güçlü ve saygın bir kişi olabileceğine inanmaya başlamıştır. Bir gün bir Arap prensin, bedeni karşılığında ona verdiği üç bin lirayı prensin gözleri önünde param parça eder. Parçaladığı her kuruş babasını, amcasını, kocasını ve bütün erkekleri paramparça ediyormuşçasına bir güç hissi vermiştir Firdevs'e. Onu böylesi bir hayata mahkum eden, sömüren bütün erkeklerden intikamını almasını ve gücün artık o erkeklerde değil kendisinde olduğu hissini yaşatmıştır.

2.3. Çaresizlik: Yaşam Savaşının En Zayıf Halkası

Çaresizlik teması roman boyunca hem Firdevs hem de romanın diğer bazı kahramanlarının hayatında önemli yer işgal eder. Firdevs'in yaşam mücadelesinde elini kolunu bağlayan bir kelepçe olan çaresizlik, hayatında etkin olan en önemli bir kaç olgudan biridir. Kısacası çaresizlik, Firdevs'in yaşam savaşının en zayıf halkası ve en onulmaz yarasıdır. Gerek anne babasıyla yaşadığı ilk çocukluk yıllarında gerek anne ve babası öldükten sonra himayesine sığındığı amcasının yanında geçen yaşamında gerekse de kendisinden yaklaşık kırk beş yaş büyük olan kocasıyla birlikte geçirdiği yaşamında çaresizlik hep ön planda olmuştur. Fuhuş batağına sürüklenip bir fahişe olarak hayatını sürdürmesinin

asıl sebebi de hayatı boyunca peşini bırakmayan çaresizliktir. Nitekim romana ad olan "sıfır noktası" bu çaresizliğin boyutunu gözler önüne seren en önemli belirteçtir.

Henüz ayakları üzerinde durabilmeyi yeni öğrendiği bir yaşta: *"Başımın üstünde içi su dolu ağır bir bakraç taşırdım. Ağırlığından bazen omuzlarım çökerdi ancak kendimi suyu dökmeyecek şekilde dengelemek zorundaydım"* ifadeleriyle Firdevs aslında yaşamı boyunca omuzlarına yüklenecek ağır yükü daha ilk satırlarda özetlemiştir. Annesi ona suyu taşıırken adımlarını nasıl atması gerektiğini de öğretmiştir; böylelikle boynu eğik değil hep dik duracaktır. Ne var ki Firdevs'i çok küçük yaşta yalnız bırakıp bu dünyadan göçmüştür ve gerçek hayatın yükünü dengeli bir şekilde taşımak Firdevs için hiç de annesinin öğrettiği kadar basit olmamıştır. Zaman zaman başını dik tutmaya çalışsa da çaresizlik hep boynunu bükmüş her defasında onu yenilgiye mahkum etmiştir. İdama mahkum edildikten sonra infazını beklerken belki de hayatında ilk defa bütün çaresizliklere meydan okuyup kahramanlara has bir tavırla başını dik tutmayı başarmıştır.

Çocukluk yıllarından ilk hatırlayabildiği şeyler anne, baba ve kardeşleriyle küçük bir kulübede çok ağır koşullar altında yaşadıklarıdır. Soğuk kış gecelerinde ocağın bulunduğu köşeden uzakta, ottan yapılmış yatağında anne sıcaklığını arzuladığını ancak annesinin, kendisinin yanında yatmak yerine babasının sıcak yatağında kalmayı tercih ettiğini ve sabaha kadar soğğun etkisiyle kıvrıla kıvrıla uyuduğunu anımsamaktadır.

Firdevs henüz çok küçüktür ve yaşamak zorunda kaldığı koşulların ne kadar ağır olduğunun ve insanların bu zor yaşam koşulları karşısında ne kadar çaresiz olduklarının farkında değildir henüz. Yıllar sonra anlatıcıya naklettiği ifadeler Firdevs'in ve ailesinin maruz kaldığı çaresizliğin boyutlarını gözler önüne sermektedir: *"Çoğu insan gibi benim de bir sürü erkek ve kız kardeşlerim vardı. Ne yazık ki bunlar baharda çoğalan, kışın titreyip tüylerini döken, yazın ise ishal olupzayıflayan ve birbiri ardına bir köşede büzülüp ölen civcivler gibiydiler"* (s. 28).

Çoğu zaman evde yiyecek hiç bir şey bulunmadığını ve aç aç uyuduğunu hatırlamaktadır. Açlıktan uyuyamadığı bazı geceler, herkes uyuduktan sonra babasının ağzını şapırdata şapırdata yemek yediğini duymasına rağmen korkudan sesini çıkaramadığını acıyla anımsamaktadır. Bir gece açlığı dayanılmaz bir hal alınca yatağından kalkıp elini tabağa uzatacak olmuştur ama babası sertçe eline vurup onu tekrar yatağına yollamıştır. Ne var ki Firdevs yatağa gidip uyumak yerine babasının eli yemek tabağına uzandığı andan itibaren elindeki lokmayı ağzına götürene kadarki her anı yutkunarak izlemiştir.

Firdevs'in daha dünyaya gözlerini açar açmaz tanıdığı çaresizlik, anne ve babasını kaybettikten sonra daha da ağırlaşmıştır. Üstelik çaresizlik artık tek başına da değildir; korku ve kabullenme ile birlikte musallat olmuştur Firdevs'e. Kötü yola düşmesinin ilk müsebbibi olan amcasının tacizlerine korktuğu için boyun eğmiştir. Amcası her şeye rağmen Firdevs'in sevdiği ve değer verdiği biridir üstelik hayatta kalan tek yakınıdır. Bu yüzden Firdevs, amcasını da kaybetme korkusuyla her şeyi kabullenmek zorunda kalmıştır.

Amcası evlendikten sonra karısının, Firdevs'i evde istememesi ve bir an önce başından atmak için dul kalan yaşlı amcasıyla evlendirmeye çalıştığı zaman Firdevs evden kaçıp kendini sokaklara atarak "boynunu dik tutma" girişiminde bulunmuştur. Ancak karanlık sokaklarda tek başına dolaşırken aç kurtlar gibi kendisini izleyen gözlerden korkup kaçarak tekrar amcasının evine gelmiş ve Şeyh Mahmud'la evlenmeye razı olmuştur.

Yaşlı kocasıyla yaşadığı hayat Firdevs'in hatırladığı ilk çocukluk yıllarında yaşadıklarından bile daha kötü bir çaresizlik içinde boğulmasına neden olmuştur. Ne var ki sokaklardaki "korkunç gözler"le karşılaşmaktansa Şeyh Mahmud'a katlanmayı daha ehven göreyerek çaresiz bir yaşamı kabullenmek zorunda kalmıştır. Bir süre sonra Şeyh Mahmud'un

kendisini sebebi sebepsiz sürekli dövmesine tahammülü kalmamış ve bir "çare" uğruna çaresizliğe meydan okuyarak kendini tekrar sokaklara atmıştır. Sokaklarda perişan haldeyken kendisini görüp acıyan ve sahip çıkan Beyumi'ye "çare" olarak sarılmıştır ancak bir süre sonra Beyum,'nin de kendisini dövmeye ve daha da kötüsü arkadaşlarına servis etmeye başlamıştır. Firdevs, sırf korkusu yüzünden bu rezil hayata bir süre katlanmak ve her şeyi kabullenmek zorunda kalmıştır.

Firdevs'in çaresizlikten kaçışının bir sonraki durağı genç kadınları erkeklere pazarlayan Şerife'nin evidir. Beyumi'den kaçıp kendini yine sokaklara attığı bir gece tanıdığı Şerife'nin, hayatını nasıl kazandığını bilmesine rağmen Firdevs'in onunla birlikte gitmekten başka çaresi yoktur. Ve Firdevs çare adına bir başka çaresizliğe boyun eğmek zorundadır. Aslında Şerife, Firdevs'e, çaresiz olmadığını, çarenin de çaresizliğin de kişinin elinde olduğunu telkin eden bir yol göstericidir. Nitekim, Şerife'nin aşığı Fevzi yüzünden evden kaçıp tekrar sokaklara sığındığında artık eskisi kadar çaresiz olmadığını ve kendi ayaklarının üzerinde durabileceğini anlamıştır. Bunu fark ettiği andan itibaren de hep dışarıda aradığı çarenin aslında kendi elinde olduğunu görmüş ve bedenini satarak yaşamak yerine namuslu bir hayat sürmeye karar vermiştir.

Bir şirkette iş bulup sekreter olarak çalışmaya başladığı zaman Firdevs, çocukluğunda yaşadıklarından bile daha zor koşullar altında yaşamasına rağmen mutlu ve huzurludur. Artık korktuğu için sesini çıkarmaması yüzünden istemediği hiç bir şeyi kabullenmek zorunda değildir. Asıl çaresizliğin korku olduğunu öğrenmiştir ve korku olmadığı zaman çaresiz kalsa bile bu çaresizliğini kabullenmek zorunda olmadığını öğrenmiştir. Çalıştığı şirkette ilk kez fark ettiği korku gerçeğinin hayatında nelere mal olduğunu üzülenek görmüştür: *"Kadın memurların işlerini kaybetmekten, fahişelerin hayatını kaybetmelerinden daha çok korktuklarını fark ettim... Böylece hayata, sağlığa, bedenlerine ve akıllarına ilişkin hayali korkuların bedelini, en değersiz şeyler için bile en büyük bedelleri ödeyerek kabullenmek zorunda kalırlar"* (s. 29).

Firdevs, yaşam koşulları ne olursa olsun hiç bir zaman çaresiz olmadığını, hiç bir şeyden korkmadığını ve hiç bir zaman istemediği bir şeyi kabullenmek zorunda olmadığını iyice sindirdiğini düşünmeye başlamıştır ancak şirkette tanıdığı ve aşık olduğu İbrahim, kendisini terk edip patronunun kızıyla nişanlandığı hayatı boyunca yaşadığı çaresizliklerin toplamından bile daha ağır bir çaresizlikle yüzleşir. Bütün dünyasını allak bullak eden bu son çaresizlikten sonra zor da olsa toparlanır ve boynunu dik tutmaya çalışır. Ancak artık namuslu bir hayat sürmek yerine saygın bir fahişe olarak yaşamayı ve böylelikle bir daha asla hiç kimseye boyun eğmeyeceğini düşünür.

2.4. Şiddet/Sömürü: "Güç"ün Baskı ve Sindirme Mekanizması

Firdevs ve diğer bazı kahramanların maruz kaldığı şiddet olgusu, bir bireyin başka bir birey üzerinde hakimiyet kurmasının hem öncülü hem de sonucu olarak romanda önemli bir yer işgal eder. Bireyler üzerindeki şiddet, genellikle fiziksel şiddet olarak görülse de zaman zaman duygusal şiddet boyutuyla da ortaya çıkar. Şiddete maruz kalan bireyin kaçma ya da tersine çevirme gibi alternatifleri olmadığı zaman birey üzerinde uygulanan şiddetin bir sonraki adımı sömürü olarak ortaya çıkmaktadır. Sömürü ise cinsel sömürü, emek sömürüsü ve sınıf ve cinsiyet sömürüsü gibi birçok farklı şekilde kendini gösterir (Fwangyil, 2012: 10).

Firdevs hem şiddet hem de sömürünün bazı boyutlarıyla henüz beş yaşlarında bir çocukken karşı karşıya kalır. İlk fiziksel şiddetin uygulayıcısı bir erkek değil, ataerkil sistemin tümüyle hükmedip sindirdiği annesidir. Firdevs annesine nasıl doğduğu hakkında sorular sorduğu bir gün önce güzelce bir dayak yemiş daha sonra da annesinin çağırdığı bir kadın tarafından, klitorisi jiletle alınmak suretiyle sünnet edilmiştir (s. 23). Cinsel sömürü

gerçeğiyle tanışması ise, yalnız kaldıkları zaman amcasının sürekli olarak kendisini taciz etmesiyle gerçekleşir. (İssaka 2010: 67-96).

Romanda ilk olarak kadının kadına şiddeti şeklinde ortaya çıksa da, şiddet olgusunun daha sonraki uygulayıcıları erkeklerdir yani şiddetin öznesi, gücü elinde bulunduran erkekler; nesnesi ise sürekli bir baskı altında tutulup sindirilen kadınlardır. Babasının, annesine uyguladığı şiddet, Firdevs'in şahit olduğu ilk fiziksel şiddettir ve bu şiddetin etkisi, yıllar sonra hatırladığında bile devam etmektedir.

Evlendiği zaman yaşlı kocasının evinde hem fiziksel ve duygusal şiddete hem de cinsel sömürüye maruz kalması, Firdevs'in evden kaçıp sokaklara sığınmasına ve neticesinde de batağa sürüklenmesine neden olur. Sürekli yediği dayağa tahammülü kalmayan Firdevs, ilk olarak amcasının evine kaçır. Her tarafı yara bere içindedir. Buna rağmen amcası, bütün kocaların, karılarını dövdüğünü söyleyerek onu tekrar kocasının evine göndermeye çalışır. Firdevs ise; bir şeyhin, dini bütün bir adamın karısını dövme alışkanlığı olmaması gerektiğini anlatmaya çalışsa da yengesi, din kurallarının böyle bir cezaya izin verdiği için karılarını asıl dövenlerin ulema sınıfı olduğunu anlatır: *"Dinin hükümleri böyle bir cezaya cevaz veriyor. Dolayısıyla dini bütün bir kadın kocasından yakınmamalıdır. Kadının görevi sorgusuz sualsiz kocasına itaat etmektir"* (s. 55).

Firdevs, çaresiz kalmış ve kocasının evine geri dönmüştür ancak şiddetin dozu iyice artmıştır. Daha fazla dayanamayan Firdevs, kocasının evinden kaçır ve sokaklara sığınır. Dini temsil eden amcası ve geleneği temsil eden yengesinden dinin ve geleneklerin koca şiddetine göz yumduğunu hatta desteklediğini öğrendikten sonra bir anlamda hem dinden hem de gelenekselden kaçır kendini bile bile kötülüğün kollarına atmıştır. Sokaklar korkunun, kötülüğün ve günahın sembolüdür. Firdevs daha önce Şeyh Mahmûd'la evlenmemek için amcasının evinden kaçır sokaklara sığındığı zaman bu gerçeği görmüş, kendisini "aç kurtlar gibi" gözetleyen gözleri fark ederek, korku içinde amcasının evine koşup Şeyh Mahmud'la evlenmeye razı olmuştur.

Nitekim kocasının evinden kaçır daha sokağa adımını atar atmaz, kendisini aç kurtlar gibi bekleyen o korkunç gözlerden biri yanında belirmiştir. Bu gözlerin sahibi Beyumi adında bir adamdır. Beyumi ilk zamanlar Firdevs'e karşı oldukça nazik olsa da bir süre sonra ona Şeyh Mahmud'u aratacak sertlikte şiddet uygulamaya başlar. Üstelik Firdevs'i başka erkeklere satmaya da başlamıştır. Firdevs bir süre "Beyumi ve avanesi"nin hem fiziksel hem de duygusal şiddetine maruz kalır.

Şeyh Mahmud'un Firdevs'e uyguladığı şiddet, sahip olduğu bir nesne üzerinde mutlak hakimiyet kurma isteği iken; Beyumi, o nesneye sahip olma arzusu ile şiddet uygular. Sahip olamayacağını anladığı andan itibaren de sömürü mekanizmasını devreye sokarak, onu erkeklere satmak suretiyle sömürmeye çalışır.

Romanda, şiddetle iç içe olan bir kavram olarak sömürü mekanizması bazen şiddete ihtiyaç duymaksızın işler. Cinsel emek sömürüsü olarak adlandırılan bu tür sömürü (Fwangyil, 2012: 10) Şerife Salah ed-Deyni ile somutlaşır. Şerife, Firdevs üzerinde şiddet kullanmak yerine onu hoş tutarak elinden kaçırmmamaya ve kendi sömürü çarkının işleyişini bozmamaya çalışır. Cinsel emek sömürüsünün buradaki öznesi de, nesnesi de kadındır. Ancak Şerife'nin kendisi de aynı zamanda erkek özneler tarafından sömürülmektedir. Şerife, fiziksel şiddetin üstesinden gelebilecek kadar güç kazanmıştır. Bir gün Fevzi adında bir aşığı ona: "Seni dövmeyeli epey oldu. Canın gene dayak istiyor galiba" (s. 72) diyerek kendisini dövmeye kalkınca: "Bana vuracak olursan ben de sana vururum Fevzi" (s. 72) diyerek karşılık vermiştir.

Şerife kullandığı ifade, yan odada konuşulanları dinleyen Firdevs'in bilinçaltına sızan ve bir müddet sonra ortaya çıkacak olan bir dürtünün ilk tohumlarıdır. Bir kadına vurmak erkek için bir güç göstergesidir. Bir kadının, erkeğe vurması ise "güç"ün yüzyıllardır kusursuz bir şekilde işleyen baskı ve sindirme mekanizmasını darmadağın etmek demektir.

Firdevs, Şerife'nin evinden kaçtıktan sonra karşılaştığı bir polis şiddetle birlikte işleyen cinsel sömürüsüne maruz kalır. Polis öncelikle fiziksel şiddet kullanıp onu ürkütmek yerine duygusal şiddet uygulayarak sindirmeye çalışır:

"Benimle oynama! Pazarlığa da kalkışma sakın! Yoksa seni karakola götürürüm."

"Neden? Ben birşey yapmadım ki.."

"Sen bir fahişesin ve benim de görevim senin gibileri yakalamak. Ülkeyi ve saygın aileleri senin gibilerden korumak..." (s. 75)

Duygusal şiddetin bir diğer örneği, onunla birlikte olmak için çırpınan ve başaramayacağını anlayınca "sen saygıdeğer bir kadın değilsin" diyerek aşağılamaya çalışan gazeteci-yazar Diya ile ortaya çıkar. Bu olay Firdevs'in, saygın bir insan olma yolunda hayatını değiştirmesini sağlayacak şiddette duygusal bir travmaya neden olur. Firdevs kendini ve yaşantısını sorgulamaya başlamıştır: *"Ben saygın bir kadın değildim. Daha önce fark etmediğim bir şeydi bu. Keşke gerçeği hiç öğrenmemiş olsaydım. Hiç olmazsa uykularım kaçmaz, iştahım kesilmezdi o zaman"* (s. 85).

Namuslu bir hayat yaşamaya karar verip bir şirkette çalıştığı üç yıllık süre zarfında da birlikte çalıştığı ancak hiç bir şekilde kendisine sokulmalarına mücadele etmediği erkekler tarafından şiddet ve sömürüye maruz kalır. Burada "güç", şiddeti fiziksel olarak değil duygusal olarak uygulamaya başlamıştır. Sömürü ise, cinsel sömürü, emek sömürüsü ve sınıf sömürüsü olarak uygulanmaktadır. Firdevs, şirkette geçen üç yıl boyunca, insanların özellikle kadınların namuslu bir yaşam uğruna türlü türlü şiddete ve sömürüye maruz kaldıklarını ancak korkulardan dolayı bütün bunları örtbas ettiklerini fark etmiştir ve bunlara kıyasla kendisinin durumunun çok daha iyi olduğunu görmüştür: *"... iyi bir sicil almak yahut kendilerine kötü davranılmasından kurtulmak, başka birimlere gönderilmemek ve işten kovulmamak için bedenlerini ve gayretlerini sonuna kadar kullanacak kadar saf kızlara acıyordum. Şeflerden biri bana bir teklifte bulunsa; onurumu ve itibarımı diğer kızlardan üstün tutuyorum sanmayın ama fiyatım onlardan çok daha yüksek, derdim"* (s. 88-89).

Aşık olduğu İbrahim tarafından terk edildiği zaman Firdevs, duygusal şiddetin en ağırına maruz kalır. Ancak yıllar sonra karşılaştığı İbrahim'le birlikte olduktan sonra ondan bedeninin fiyatını ödemesini isteyerek bir anlamda kendisine yaşattığı duygusal travmanın intikamını da almış olur. Firdevs, duygusal şiddetin üstesinden gelmeyi öğrenmiştir. Fiziksel şiddetin ve emek sömürüsünün üstesinden gelmeyi öğrenmesi ise "saygın bir fahişe" olduğu zaman kendisini sömürmek isteyen Marzuk adlı bir kadın tüccarını gözünü bile kırpmadan öldürdüğü zaman olur. Marzuk onu hem bedenen hem de emeğine ortak olarak sömürmektedir. Üstelik sık sık fiziksel şiddet uygulamaktadır. Bir ara Firdevs kaçmaya çalışırken Marzuk kapıda onu yakalar ve giderse onu öldüreceğini söyleyerek tehdit eder. Firdevs ise onun tehdit olarak kullandığı şeyi uygulamaya koyar ve eline geçirdiği bıçağı, adamın vücudunda delinmedik bir yer kalmayınca kadar saplar.

"Bıçağı etine zahmetsizce saplayıp çıkarırken ellerimin ne kadar kolay hareket ettiğini görerek şaşırılmıştım. Daha önce bunu neden hiç yapmamış olduğumun şaşkınlığı ise daha fazlaydı. Beynimde bir şimşek çaktı. Neden daha önce bir adam hiç vurmamıştım? Onların gözlerinde bir an beliren korkuyu görene kadar kendi korkumu içimden atamamış olduğumu anladım" (s. 110).

Şiddetin öznesi tersine çevrilmiştir artık, dolayısıyla "güç" de el değiştirmiştir. Marzuk'u öldürdükten sonra soğukkanlı bir şekilde sokakta dolaşırken kendisini arabasına alan bir Arap prensin evinde, bedeninin karşılığı olarak verilen parayı gözlerinin önünde paramparça ettiği halde bir kadının şiddetin öznesi olabileceğine inanmayan prensin suratına okkalı bir tokat yerleştirerek ne kadar yanıldığını ona göstermek istemiştir. Bunun üzerine ilk defa bir erkeğin, korkudan ne yapacağını şaşırıldığına şahit olmuştur. Bir süre sonra oraya gelen polis, Firdevs'i alıp götürür.

Firdevs hayatı boyunca şiddet ve sömürünün her türlüsüne maruz kalmış ve bir şekilde bunun üstesinden gelerek tersine çevirmeyi başarmıştır. Ne var ki "güç", yüzyıllardır bütün kurumlarıyla kusursuz işleyen bir mekanizmadır ve güç öznesini tersine çevirmek suretiyle bu mekanizmanın işleyişini aksatan bir bireyi idama mahkum ederek cezalandırmıştır.

3. Dil ve Üslup

Roman, Nevâl es-Sa'dâvî'nin bütün romanlarında olduğu gibi fasih Arapça ile yazılmıştır. Yarı otobiyografik unsurlar içeren roman, baş kişinin çocukluğundan itibaren geçen uzun bir zamanı ele aldığı için ağırlıklı olarak özetleme tekniği ile aktarılmıştır. Dolayısıyla bu teknik, romanın dilini karmaşık olayların ve ağır detayların yükünden kurtararak daha yalın ve akıcı bir hale getirmiştir. Özetleme tekniği üslup açısından bir sadelik kazandırmasının yanı sıra kişilerin, olayların ve mekanların çözümlenmesinde etkin bir görev üstlenen diyalog ve iç monolog gibi anlatı tekniklerinden faydalanmayı en aza indirmiştir. Romanda diyalogların kullanımı mümkün olduğunca kısıtlanmışken iç monolog tekniğinin kullanımı neredeyse hiç yoktur.

Anlatımda akıcılığı sağlamak için yazar iki yerde şarkı unsurundan faydalanmıştır. Bu kısımlar özellikle duygu yoğunluğunun arttığı bölümlerde yoğunluğu daha da arttırmak ve kahramanın mevcut ruh durumunu en sade şekliyle yansıtmak için kullanılmıştır. Başkişinin çocukluğunda amcasından işittiği bu şarkı onun kimsesizliğin ve hayatta dayanaksız kalışın acısını en güzel özetleyen dizelerdir:

*"Ben seni derin denizlerde terk etmedim
Sen beni kuru toprakta bıraktın
Ben seni parlak altınlara değişmedim
Sense beni bir pula sattın
Leylim oy
Oy benim gözüüm oy"* (s. 26-27).

Yıllar sonra İbrahim tarafından terk edilip sokaklarda yine tek başına kaldığı ve artık kendi yolunu tamamen kendi çizdiği zaman mırıldandığı:

*"Hiç bir şey beklemiyorum
Hiç bir şey istemiyorum
Hiç bir şeyden korkmuyorum
Ben özgürüm"* (s. 101) dizeleri de onun o dönemdeki ruh halini en güzel şekilde yansıtır.

Romanda anlatım türü olarak en yoğun kullanılan tür, öyküleyici anlatımdır. Ayrıca karşılaştırmalı ve betimleyici anlatımın kullandığı kısımlar da vardır. Firdevs'in özellikle okul yıllarında merak saldığı kitaplarda okuduğu bilgileri özetle anlattığı kısımlar ise daha çok açıklayıcı anlatım türüne örnek gösterilebilir.

Romanın genelinde kahramanlar, statüsü ve kültür düzeyi ne olursa olsun fasih Arapça ile konuşmalarına rağmen kahramanlar genellikle yaş, statü ve kültür düzeylerine uygun ifadeler kullanırlar.

Sonuç

Arap dünyasında 1960'lı yıllardan itibaren yayılan ikinci dalga feminizm hareketinin öncülerinden biri olarak eserlerinde ısrarla kadınlar üzerindeki ataerki zulmünü dile getiren Nevâl es-Sa'dâvî, Mısır ve Arap dünyasının önde gelen yazarlarından biridir. 1973 yılında yazdığı *İmrae 'Inde Nuktati's-Sıfr* adlı romanında, çocukluğundan itibaren baskı ve zulüm altında ezilen ve yaşadığı kötü olaylar neticesinde sokaklara düşen Mısırlı bir fahişenin öyküsünü anlatır. Roman her ne kadar yaşanmış bir hayat hikayesinden kesitler sunsa da es-Sa'dâvî, romanın başkişisi olarak cinayatten hüküm giyip ölüme mahkum edilen fahişe bir kadını özellikle seçerek ataerki gücün Arap dünyasında, henüz çocukluk çağından itibaren bir kadın üzerinde ne kadar etkin olduğunu gözler önüne serer. Bir kadının düşmüşlüğü, ezilmişliği, sefaletinin tek sorumlusu, onu adım adım fahişeliğe sürükleyen erkeklerden her birinin temsil ettiği ataerki gelenektir. Üstelik devlet güçleri de, bu misyonun tamamlayıcısı olarak, tümüyle ataerkinin denetimindedir.

Romanda Firdevs'in, ataerki geleneğin hakimiyetini ortadan kaldırmak ya da tersine çevirmek için hayatının belli bir döneminden sonra bireysel saygınlığını hiçe sayıp, "pahalı bir fahişe" olmayı tercih ederek toplumsal saygınlık kazanma çabaları oldukça ironiktir. Firdevs sonuçta "saygın bir kadın" olmayı başarır hatta bedenini ve emeğini sövmeye çalışan Marzuk adlı kadın tüccarını öldürüp, kendisiyle birlikte olmak isteyen Arap prensi tokatlayarak sembolik olarak ataerkiyi tersine de çevirir ancak neticede ataerki düzenin kolluk kuvvetleri tarafından yakalanıp idama mahkum edilir. Bu aşamada Devlet güçlerinin bir bütün olarak ataerki geleneğin misyonunun tamamlayıcısı olduğu gerçeği de ironik bir dille aktarılır.

Yapı olarak modern dönem romanlarının özelliklerini taşıyan eserde, ana tema olarak ele alınan ataerki geleneğin kadınlar üzerindeki baskıcı ve ezici etkisinin yanı sıra çocukluk döneminde haz odaklı, yetişkinlik döneminde ise çocukluk dönemindeki hazzı arama ancak çoğunlukla hissizlik ve nefretle sonuçlanan cinsellik olgusu; paranın gücü ve paraya sahip olanın toplumsal saygınlığı; baskı ve zulmün dayattığı çaresizlik; kadına yönelik şiddet, sömürü ve emek sömürüsü gibi alt temalar da ön plana çıkmaktadır.

Kaynakça

- Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı Ve Roman İncelemesine Giriş*, Akçağ yayınları, 2. baskı, Ankara.
- Bourneur R. & Quillet, Real (1989). *Roman Dünyası ve İncelenmesi*, Çev: Hüseyin Gümüş, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- es-Sa'dâvî, N. (1975). *İmrae 'Inde Nuktati's-Sıfr*, Dâru'l-Âdâb, Beyrut.
- el-Saadawi, N. (1983). *Woman At Point Zero* (Çev: Sherif Hetata), Zed Books, London.
- el-Saddavi, N. (1995). *Sıfır Noktasındaki Kadın* (İngilizce'den Çev: Selma Demiröz), Metis Yayınları, İstanbul.
- el Saadawi, N. (1999). *Daughter of Isis*, Zed Books, London.
- el Saadawi, N. & Sherif H. (2002). *Walking Through Fire: A Life Of Nawal EL Saadawi*, Zed Books, London.
- el-Saadawi, N. (2006). "Woman at Point Zero", SparkNotes: <http://staging.britishschoolofboston.org/InsidetheClassroom/HighSchoolSubjects/English/media/Boston/SecondarySubjectPage/English/womanatpointzero.pdf> (Erişim Tarihi: 10.02.2015).
- Forster, E.M. (1982). *Roman Sanatı*, (Çeviren: Ünal Aytür), Adam Yayınları, İstanbul.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 51

Eylül – Ekim 2015

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.akademikbakis.org>

Fwangyil, G. A. (2012). "Cradle to Grave: an Analysis of Female Oppression in Nawal El Saadawi's *Woman at Point Zero*", *Afrrev Laligns An International Journal of Language, Literature and Gender Studies*, Vol. 1 April-July, Bahir Dar, Ethiopia.

Issaka, C. A. (2010). *The Situation Of The Woman In A Patriarchal African Society: A Study Of Nawal El Saadawi's God Dies By The Nile And Woman At Point Zero*, Master Thesis Of Philosophy In English, Kwame Nkrumah University, Ghana.

Kaplan, M. (1996). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar-3- Tip Tahlilleri*, Dergah Yayınları, İstanbul.

Korkmaz, R. (2005), "Sevet-i Fünun Edebiyatı", *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, (Editör.Ramazan Korkmaz), Grafiker Yay., Ankara.

Stevick, P. (2004). *Roman Teorisi*, (Çev. Sevim Kantarcıoğlu), Akçağ Yayınları, Ankara.

Tekin, M. (2002). *Roman Sanatı*, Ötüken Yayınları, İstanbul.